

Toimetulekutoetus

** **Uuendatud Riigikohtu halduskolleegiumi 2. juuli 2026 otsuse nr [3-22-2592/52](#) alusel.** Lisatud ja täpsustatud on juhised laenu, lähedaselt saadud sihtotstarbelise raha, eluasemekulu tasumise viisi ning krediidiga tasumise käsitlemise kohta toimetulekutoetuse menetluses.*

Toimetulekutoetuse (TTT) näol on tegemist viimase turvavõrguga, mida inimene saab kasutada siis, kui ei suuda töötamise või sotsiaalkindlustussüsteemide (pensionid, töövõimetoetus, töötuskindlustushüvitis jne) abil tagada endale ja oma perele vahendeid esmavajaduste rahuldamiseks. Kuigi mõned riigid on seaduses sätestanud piirangud toimetulekutoetuse maksmise perioodi pikkuse või pikaajaliselt makstava toetussumma suuruse osas, ei näe me seda hea lahendusena eelmainitud põhjusel. Küll aga näeme, et KOV-id vajavad rohkem tuge selleks, et hakata kasutama ja sisustama seaduses olemasolevaid võimalusi inimeste võimestamiseks. Toetuse maksmine on sageli meede, mida kasutatakse teistest abimeetmetest eraldi ja see vajab muutmist. Seadus sätestab, et toimetulekutoetuse maksmisel tuleb hinnata inimest terviklikult, kuid seda tehakse erinevatel põhjustel (teadmatus, harjumus, liigne töökoormus jms) tegelikkuses pigem vähe.

Toimetulekutoetus kui abimeede peab olema efektiivsem, kohustama taotlejat rohkemaks, motiveerima KOV-e erinevate abimeetmete loomiseks, mis toetavad inimeste iseseisvat toimetulekut (toimetulekuõpe, tööharjutus, alkoholisõltlastele rehabilitatsioon vms neile, kes ei ole suutelised püsivalt tööle asuma jms). Ka erandite ja kaalutlusõiguse kasutamine võib KOV-ile esmalt keeruline tunduda, sest see on sisustamata ja läbi arutamata, mistõttu seda pigem ei kasutata. Näeme, et alati ei ole kõige otstarbekam seaduse muutmine ja konkreetsete piirangute kehtestamine, vaid pigem tuleb selgitada ja julgustada seaduses loodud võimaluste kasutamist.

Kuna nii toimetulekutoetuse saajatel kui ka KOV sotsiaaltöötajatel võib olla keeruline mõista kõiki sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud nõudeid ja asjaolusid toimetulekutoetuse osas, oleme kommenteerinud enim küsimusi tekitanud sätteid. Sageli tuleb toimetulekutoetuse menetlemisel võtta arvesse ka teisi seaduseid (nt haldusmenetluse seadus, sotsiaalseaduse üldosa seadus jne) ning sotsiaalhoolekande seaduses tehtud muudatuste seletuskirju.

Tegemist on abistava materjaliga, kuid lõpliku otsuse langetamine, võttes arvesse konkreetse juhtumi üksikasju, jääb KOV-ile. Kahtluste ja küsimuste korral on võimalik seaduse tõlgendamise kohta selgitusi küsida.

Sotsiaalhoolekande seaduse 8. jagu:

§ 131. Toimetulekutoetus

- (1) Toimetulekutoetuse eesmärk on isikute iseseisvat toimetulekut soodustava ajutise abimeetmena leevendada abi vajavate isikute ja perekondade materiaalsel puudust, tagades minimaalsed vahendid esmavajaduste rahuldamiseks.**

Toimetulekutoetus on vaesuse leevendamise abinõu, mis peaks tagama vaid **kõige minimaalsema** ehk vaid esmavajadused ja sellest lähtub kogu toimetulekutoetuse kontseptsioon. See ei võta arvesse nt ravimite vajadust või muud konkreetset inimese vajadust, vaid on üldiseks turvavõrguks. Toimetulekutoetus on viimane abimeede, mida kasutatakse juhul, kui miski muu pole inimesele minimaalset sissetulekut taganud.

(2) Toimetulekutoetust on õigus saada üks elaval isikul või perekonnal, kelle rahalised vahendid ei ole toimetuleku tagamiseks piisavad ja kelle kuu netosissetulek pärast käesoleva seaduse § 133 lõigetes 5 ja 6 sätestatud tingimustel arvestatud eluasemekulude mahaarvamist on alla kehtestatud toimetulekupiiri.

Toimetulekutoetuse suurus sõltub eelkõige perekonna sissetulekust ja arvesse võetavatest eluasemekuludest.

Üldine valem toimetulekutoetuse arvestamiseks on järgmine:

toimetulekutoetus = pereliikmete arvestuslik toimetulekupiir + eluaseme normkulu - sissetulekud.

01.06.2018 tegi Riigikohus lahendi nr 3-16-1759, milles käsitleti muu hulgas sissetuleku ja netosissetuleku mõistet sotsiaalhoolekande seaduse (edaspidi SHS) tähenduses. Riigikohus jõudis seisukohale, et sissetulekuks saab pidada raha, mida inimene saab tegelikult kasutada. Kui kohtutäitur on täitemenetluse seadustiku alusel inimese sissetuleku arestinud, ei saa arestitud osa toimetulekutoetuse arvestamisel käsitada inimese reaalselt kasutatava sissetulekuna, isegi kui raha on inimese arvelduskontole laekunud.

02.07.2026 täpsustas Riigikohtu Halduskolleegium lahendis nr [3-22-2592](#) põhimõtet laenu puhul: enne kui kontole laekunud raha arvestatakse toimetulekutaotluse menetluses sissetulekuna, tuleb hinnata, kas see suurendab isiku tegelikku majanduslikku võimekust. **Kohus jõudis seisukohani, et tegelik laen ei ole SHS §-de 131 jj mõttes sissetulek**, sest laenu saamisel tekib samas ulatuses tagasimaksekohustus ning isiku vara tervikuna ei suurene. Tegelik laenu puhul ei ole seega tegemist sissetulekuga, mida tuleks alles SHS § 133 lg 2 või lg 3 alusel arvestamata jätta, vaid laekumisega, mis ei kuulu juba olemuslikult toimetulekutoetuse sissetulekuarvestusse.

Samas ei tähenda see, et iga laenu märkega ülekanne tuleb automaatselt sissetulekust välja jätta. KOV peab hindama, kas tegemist on tegeliku laenuga või näiliku tehinguga, mis võib varjata kingitust, toetust, töötasu, hüvitist või muud tulu. Kui laenu tegelikkus ei ole tõendatud, tuleb saadud summa käsitlemisel hinnata ka seda, kas tegemist võib olla konkreetse kulu või kahju katmiseks saadud hüvitisega SHS § 133 lg 3 p 2 tähenduses, mitte automaatselt lähedaselt saadud üldise toetuse või kingitusega SHS § 133 lg 3 p 3 tähenduses. Vajadusel tuleb eraldi hinnata ka võimalikku ülalpidamiskohustust ning SHS § 133 lg 4 kohaldamist, kui sissetuleku arvestamisel võib olla põhjendatud lähtuda kuue kuu keskmisest sissetulekust.

Toimetulekutoetuse hindamisel tuleb seetõttu eristada kahte õiguslikult erinevat etappi. Esmalt tehakse SHS § 133 alusel toimetulekutoetuse arvestus, mille puhul lähtutakse üksi elava isiku või perekonna eelmise kuu netosissetulekutest, seaduses nimetatud mahaarvamistest, arvesse võetavatest eluasemekuludest ning kehtivast toimetulekupiirist. Tegemist on reeglipõhise arvestusega, mille käigus tuleb kõigepealt kindlaks teha, millised laekumised on üldse SHS § 133 mõttes sissetulekud ning millised summad tuleb seaduses sätestatud alustel sissetulekute hulgast välja jätta.

Alles seejärel saab vajaduse korral hinnata SHS § 134 lg 4 p 7 kohaldamist. Selle sätte alusel ei hinnata enam konkreetse laekumise sissetulekuna arvestamist, vaid taotleja või tema perekonna üldist varalist seisundit ja tegelikku toimetulekuvõimet. KOV peab sellisel juhul kaaluma, kas taotleja kasutuses või omandis olev vara, rahalised vahendid või vajaduse korral varana käsitatavad nõuded võimaldavad tal endal või tema perekonnal toimetuleku sisuliselt

tagada. Kui inimese või perekonna vara on selline, mida on võimalik toimetuleku tagamiseks kasutada või võõrandada, võib omavalitsus kaalutlusõiguse alusel jätta toimetulekutoetuse määramata või vähendada määratavat toetuse summat.

Ainult netosissetulekutega arvestamine ei pruugi olla majandusliku abivajaduse hindamiseks piisav, sest toetust võib muidu saada ka isik, kellel on tegelikult olemas rahalised vahendid oma esmavajaduste katmiseks, kuid kelle igakuised sissetulekud on väikesed. Tallinna Ringkonnakohus on 11.09.2024 otsuses nr 3-24-214 punktis 14 (<https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?fid=390754259>) rõhutanud, et toimetulekutoetuse taotleja ja tema pere majandusliku seisundi kindlakstegemine on toetuse määramise vältimatu eeldus ning toetust saab määrata üksnes siis, kui isiku ja tema pere tegelik toimetulekuvõime on terviklikult hinnatud, sealhulgas arvestades olemasolevaid rahalisi vahendeid. Samas tuleb vältida seda, et konkreetne kontolaekumine loetakse automaatselt sissetulekuks või varaks ilma selle tegelikku sisu hindamata. Sissetuleku kindlakstegemine, sissetulekust väljaarvamise erandite kohaldamine ja varalise seisundi hindamine on eraldi otsustusetapid ning neid ei tohi otsuses omavahel asendada.

(3) Toimetulekupiiri üksi elavale isikule või perekonna esimesele liikmele kehtestab Riigikogu igaks eelarveaastaks riigieelarvega. Toimetulekupiiri kehtestamisel lähtutakse minimaalsetest tarbimiskuludest toidule, riietusele ja jalanõudele ning muudele kaupadele ja teenustele esmavajaduste rahuldamiseks. Uus toimetulekupiir ei või olla väiksem kehtivast toimetulekupiirist.

Toimetulekupiiri aluseks on kaudselt Statistikaameti arvestuslik elatusmiinimum ([Arvestuslik elatusmiinimum Statistikaameti](#)), mille metoodika on Statistikaameti kodulehel: [Elatusmiinimum metoodika.pdf](#). 2025. aastal oli toimetulekupiir 200 eurot ja 2025 aastal oli elatusmiinimum Statistikaameti andmetel 345,8 eurot (eluasemekuludeta 199 eurot). Alates 1. jaanuarist 2026. aastast on toimetulekupiir üksi elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele 220 eurot kuus. Iga alaealise liikme toimetulekupiir on 264 eurot kuus. Perekonna teise ja iga järgmise täisealise liikme toimetulekupiir on 176 eurot kuus. Toimetulekutoetuse saajal, kelle kõik perekonnaliikmed on alaealised, on õigus saada koos toimetulekutoetusega täiendavat sotsiaaltoetust 15 eurot, mida maksab kohalik omavalitsus riigieelarvelistest vahenditest.

Toimetulekupiiri kehtestamine (sh suurendamine) on poliitiline otsus, mida saab teha poliitilise valmisoleku ning vajalike ressursside olemasolu korral.

(4) Perekonna teise ja iga järgmise täisealise liikme toimetulekupiir on 80 protsenti perekonna esimese liikme toimetulekupiirist.

(5) Perekonna iga lapse toimetulekupiir on 120 protsenti perekonna esimese liikme toimetulekupiirist.

Eesti on väikese riigina võtnud suuna, et eelkõige on kõrgendatud huvi all lapsed ja lastega pered, mistõttu on ka laste toimetulekupiir suurem (iga alaealise liikme toimetulekupiir on 264 eurot kuus).

(6) Kui laps saab toimetulekutoetuse taotlemise kuul 18-aastaseks, loetakse teda käesoleva paragrahvi lõike 5 tähenduses lapseks.

Kui laps saab taotlemise kuul 18-aastaseks, käsitletakse teda selle kuu toimetulekutoetuse arvestuses § 131 lg 5 tähenduses lapsena, st talle rakendub lapse toimetulekupiir (120% perekonna esimese liikme toimetulekupiirist) kogu kuu kohta tervikuna, mitte proportsionaalselt sünnipäeva kuupäevast. Sätte mõte on tagada perele samal kuul stabiilne arvestus ja vältida ebavõrdset kohtlemist üksnes sünnipäeva kuupäeva tõttu.

Praktiliselt tähendab see, et kui laps saab 18- aastaseks näiteks 3. või 28. kuupäeval, on ta selle taotlemiskuu arvestuses lg 5 mõttes ikka laps. Järgmisest kuust alates arvestatakse teda üldjuhul täisealise perekonnaliikmena (lg 4, 80%), kui tema suhtes ei kohaldu mõni teine erisäte (nt õppiva 18-aastase käsitus erisätete alusel).

(7) Toimetulekutoetuse määramisel loetakse perekonnaliikmeteks samas eluruumis elavad ühise majapidamisega:

- 1) abielus, registreeritud kooselus või abieluga sarnanevas suhtes olevad isikud;**
- 2) esimese ja teise astme alanejad ja ülenejad sugulased;**
- 3) muud isikud, keda seob ühine kodune majapidamine.**

Ennekõike on oluline see, et need inimesed, kes koos elavad, ka majandavad ühiselt. Kui näiteks pensionär üürib oma korterist ühte tuba võõrale inimesele, siis ei saa neid pidada perekonnaks. Neil mõlemal võib olla õigus toimetulekutoetusele, kuid sel juhul tuleb tõendada, et nad ei majanda koos ning ka eluasemekulusid makstakse eraldi/pooleks.

Kui aga näiteks elavad koos kaks õde, kellest üks käib tööl ja teine koolis ning kuigi ülalpidamiskohustust teineteise ees õdedel ei ole, majandatakse koos, siis on nad toimetulekutoetuse mõistes pereliikmed. Kokkuvõttes loeb see, kas koos elavate inimeste puhul on tegemist ühise majapidamisega (raha nõ ühises kasutuses).

Kui korterisse on kirjutatud sisse veel mõni inimene, kes tegelikult seal ei ela, ei ole ta pereliige ja kui keegi jällegi elab antud pinnal ja majandatakse koos, aga ta ei ole korterisse sisse kirjutatud, siis on ta sellegipoolest pereliige. Selle väljaselgitamiseks on KOV-idel HMS-ist tulenevalt tõendamiskohustus, mille kohaselt tuleb välja selgitada olulised nüansid ja asjaolud menetluses (nt kodukülastus, vestlus naabriga, vestlus korterisse sisse kirjutatuga, kes seal väidetavalt ei ela jms).

(8) Toimetulekutoetuse määramisel loetakse perekonna koosseisu kuni 24-aastane põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses õppiv õpilane ja kuni 24-aastane ülikoolis, rakenduskõrgkoolis või kutseõppeasutuses õppiv üliõpilane juhul, kui tema rahvastikuregistrisse kantud elukoha aadressiandmed langevad kokku käesoleva paragrahvi lõikes 7 nimetatud perekonnaliikmete elukoha aadressiandmetega.

Ühel hetkel sai väga suur hulk üliõpilasi toimetulekutoetust, sest neil puudus sissetulek või nende ainsaks sissetulekuks oli näiteks stipendium. Nii muutus toimetulekutoetus pigem hariduse toetamise meetmeks, milleks tegelikult on teised meetmed ette nähtud – nt vajaduspõhine õppetoetus jms. Seega otsustati siduda õpilaste toimetulekutoetuse saamine asjaoluga, kas ka nende pere saab toimetulekutoetust, sest tegemist on vaesuse leevendamise meetmega. Õpilasi ja üliõpilasi peaks ennekõike toetama pere ja kui pere seda ei suuda (vajavad ise toimetulekutoetust), siis aitab riik.

Sellist vanuselist määratlus kasutavad ka mitmed teised riigid ja sarnast 24-aasta vanusepiiri kasutatakse ka õppetoetuste ja õppelaenu seaduses vajaduspõhise õppetoetuse määramisel.

Tegemist on kokkuleppelise vanusega, mis ei lähtu isiku individuaalsetest eripäradest, vaid lähtutud on eeldusest, et õpilane ja üliõpilane on perega seotud seni, kuni õpitakse ning pere toetab oma järeltulijat ka juhul, kui enam koos ei elata.

Kui kuni 24-aastase õpilasel/üliõpilasel on eraldi eluasemekulud (nt ühiselamu üürikulu), siis arvestatakse neid toimetulekutoetuse määramisel täiendava kuluna selliselt, et perekonna kohta arvestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normile lisatakse 18 m² pinda õppuri kohta.

Toimetulekutoetust on õigus saada ka välismaalastest õpilastel/üliõpilastel, kelle perekonnaliikmed (vanemad) ei ela Eestis, näiteks isikud, kellele Eesti riik on andnud rahvusvahelise kaitse. Kui toimetulekutoetust tuleb taotlema välismaalasest tudeng, kes on Eestisse õppima tulnud ning ei tule ise majanduslikult toime ja soovib saada sotsiaalabi, siis nende puhul tuleb lähtuda mh ka välismaalaste seadusest. Välismaalaste seaduse kohaselt, kui välismaalane on vastu võetud rakenduskõrgharidus- või bakalaureuseõppesse, bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekavadel põhinevasse õppesse või magistri- või doktoriõppesse, on esitanud kutse, ning isik on taotlenud endale tähtajalise elamisloa konkreetse asutusse õppima asumiseks, siis kutse esitamisega on õppeasutus võtnud enda peale kutsuja kohustused.

Esmajärjekorras on välismaalaste seaduse § 281 lg 1 järgi välismaalane ise kohustatud kandma Eestis viibimise ja elamise kulud, sealhulgas tagama enda majutamise, toitlustamise ja haigusest või vigastusest tingitud ravikulude ja muude toimetulekukulude katmise. Kutsuja kohustuste seadmise eesmärk on tagada kutsuja vastutus juhul, kui välismaalane ei suuda või ei saa ennast ülal pidada, puuduvad vahendid endaga toimetulekuks Eestis ning on raskusi tagasipöördumisega koduriiki. Juhul kui välismaalane ei täida talle pandud kohustusi, rakenduvad kutsuja kohustused.

Näiteks kui Tartu Ülikooli poolt kutsutud õpilane satub rahaliselt kehva olukorda, siis on tema õppeasutus kutsujana kohustatud antud isikut abistama ja vajadusel ka rahaliselt toetama.

Kui välismaalasel on õppimiseks tähtajaline elamisluba ja ta on õppekava jätnud täitmata või katkestanud õppimise, lõpeb tema tähtajalise elamisloa kehtivus 30 päeva pärast seda, kui ta on jätnud õppekava nõutavas ulatuses täitmata või õpingud katkestanud.

Samas ei maksta toimetulekutoetust sellise õppiva pereliikme eest, kes õpib välismaal, sest toimetulekutoetuse taotlemise eelduseks on see, et inimene elab Eestis.

(9) Kuni 24-aastasel õpilasel, kes õpib põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses ja kuni 24-aastasel üliõpilasel, kes õpib ülikoolis, rakenduskõrgkoolis või kutseõppeasutuses ning kelle rahvastikuregistrisse kantud elukoha aadressiandmed ei lange kokku käesoleva paragrahvi lõikes 7 nimetatud perekonnaliikmete elukoha aadressiandmetega, on õigus saada toimetulekutoetust oma rahvastikuregistrijärgse elukoha kohaliku omavalitsuse üksusest, kui tema perekonnale määrati toimetulekutoetus eelmisel või jooksva kuul.

Kui pere on näiteks sisse kirjutatud Tartusse ja kuni 24. aastane üliõpilane Tallinna ühiselamusse, saab üliõpilane toetuse Tallinnast, aga seda vaid juhul, kui tema pere on eelmisel või jooksva kuul saanud toimetulekutoetust Tartust (seda saab sotsiaaltöötaja STAR-i kaudu kontrollida).

(9¹) Kohaliku omavalitsuse üksus võib toimetulekutoetust määrata kuni 24-aastasele õpilasele, kes õpib põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses, ja kuni 24-aastasele üliõpilasele, kes õpib ülikoolis, rakenduskõrgkoolis või kutseõppeasutuses, kui tema:

- 1) rahvastikuregistrisse kantud elukoha aadressiandmed ei lange kokku käesoleva paragrahvi lõikes 7 nimetatud perekonnaliikmete elukoha aadressiandmetega;**
- 2) perekonnale ei ole toimetulekutoetust määratud eelmisel või jooksva kuul;**
- 3) suhted perekonnaliikmetega on katkenud või puuduvad või esinevad muud põhjendatud asjaolud, mis on seotud perekondlike suhete või olukorraga.**

Kehtiv seadus lubab kuni 24-aastasele perest eraldi elavale õppurile maksta eraldiseisva perekonnana toimetulekutoetust üksnes juhul, kui tema perekonnale määrati toimetulekutoetus eelmisel või jooksva kuul (SHS § 131 lg 9). Selle kohaselt jäävad puuduse korral abita need õppurid, kellel perekondlikud suhted oma päritolupere või pereliikmetega puuduvad või on katkenud või kelle vanematel puudub võimekus oma õppivat last toetada. Probleemi on tõstatanud ka õiguskantsler ning seda on arutatud Riigikogu sotsiaalkomisjoni istungil (<https://www.riigikogu.ee/tegevus/dokumendiregister/dokument/5cfca29a-1aea-48ac-b211-40a8b6df3a85/>).

Lõige 9¹ loob erandi, mis võimaldab erandkorras eraldi elavale kuni 24-aastasele õppurile, kellel on rahvastikuregistri andmetel perekonnast erinev elukoht, toimetulekutoetust maksta ka siis, kui tema perekonnale toimetulekutoetust määratud ei ole.

Lõige 9¹ on erandlik kaalutlusnorm, mis on loodud selleks, et kuni 24-aastane õppur ei jääks puuduses abita olukorras, kus ta elab rahvastikuregistri andmetel perekonnast eraldi ja tema perekonnale ei ole TTT eelmisel ega jooksva kuul määratud ning perekond ei toeta (või ei saa toetada) teda perekondlike suhete katkemise või muude perekondliku olukorraga seotud mõjuvate põhjuste tõttu.

Toimetulekutoetust saab selle alusel määrata ainult siis, kui täidetud on kõik kolm eeldust korraga; ühe või kahe eelduse „eraldi kasutamine” ei anna alust toimetulekutoetuse määramiseks selle lõike alusel.

Punkt 1 seob erandi objektiivse registritunnusega: õppuri rahvastikuregistrisse kantud elukoha aadressiandmed ei lange kokku § 131 lg 7 tähenduses perekonnaliikmete elukoha aadressiandmetega. Sisuliselt tähendab see, et õppur elab rahvastikuregistri andmetel perekonnast eraldi (nt ühiselamu, üürikorter vms).

Punkt 2 välistab paralleelse „pere kaudu” lahenduse ehk eristab lõike 9 ja lõike 9¹ olukorda. Kui õppuri perekonnale on toimetulekutoetus eelmisel või jooksva kuul määratud, siis on õppuril (kui ta elab registri andmetel perest eraldi) lg 9 alusel õigus saada toimetulekutoetust; lg 9¹ rakendub siis, kui perekonnale toimetulekutoetust eelmisel ega jooksva kuul määratud ei ole.

Punkt 3 tähendab, et suhted perekonnaliikmetega on katkenud või puuduvad või esinevad muud põhjendavad asjaolud, mis on seotud perekondlike suhete või olukorraga. Sidemed pereliikmetega on katkenud või puuduvad näiteks olukorras, kus noort kasvatanud ja toetanud vanem on surnud, teine vanem ei ole noort varasemalt toetanud ega plaani seda teha ka tulevikus. Samuti näiteks järelhooldusteenusel olijad, asendushooldusteenusest väljujad. Muude juhtumitel näiteks kui vanematel on sõltuvus- või terviseprobleemid, lastekaitse- või sotsiaaltöötajate vaateväljas olevad noored, kelle puhul on teada, et päritolupere neid puuduse korral ei toeta.

Lõike 9¹ puhul on tegemist KOV kaalutlusotsusega (mitte automaatse õigusega). See tähendab, et KOV peab konkreetset menetluses välja selgitama õppuri perekondliku olukorra ning

põhjendama, miks on just sellel juhul toimetulekutoetuse määramine vajalik. Praktikas tähendab see tavaliselt info kogumist ja hindamist (nt sotsiaaltöötaja/lastekaitse hinnang, teenusel viibimise fakt, suhtlus- ja ülalpidamisolukorra kirjeldus, vajadusel dokumendid), kuid tõendamine ei tohi taanduda ebarealistlikule nõudele, et noor peab perekonnasuhete puudumist kuidagi formaalselt ära tõendama – oluline on usaldusväärselt tuvastatud abivajadus ja põhjendatud otsus.

Menetluslikult on oluline ka see, et lg 9¹ ise ei sätesta erireeglit, millisest KOV-st toetust saadakse (erinevalt lg-st 9, kus on eraldi kirjas rahvastikuregistrijärgne KOV). Seega taotluse esitamisel ja KOV pädevuse määramisel lähtutakse § 132, mille kohaselt esitatakse taotlus KOV-le, kelle haldusterritooriumil asub isiku tegelik elukoht, kusjuures tegelik elukoht võib olla rahvastikuregistri elukoht, lisa-aadress, viibimiskoht või muu elukoht.

Kui lg 9¹ kõik punktid ei ole tervikuna täidetud, siis toimetulekutoetust selle normi alusel määrata ei saa; sellisel juhul saab KOV abivajaduse korral kasutada muid seaduslikke abimeetmeid.

Kui perele on TTT eelmisel või jooksva kuul määratud, siis on õppuril/üliõpilasel eraldi elades õigus saada TTT lg 9 alusel.

Kui õppur/üliõpilane on abielus, registreeritud kooselus või lapse vanem/eestkostja ja tema tegelik elukoht erineb § 131 lg 7 perekonnaliikmete tegelikust elukohast, siis lg-d 8–9¹ ei kohaldata ning ta saab taotleda üldreeglite järgi (sisuliselt oma perekonnana).

Kui lõige 9 ega lõige 11 ei kohaldu ja lõige 9¹ eeldused ei ole tervikuna täidetud, siis KOV saab aidata muude abinõudega (nt KOV enda toetusmeetmed).

Toimetulekutoetuse maksmine peab olema põhjendatud ja toetuse maksmise vajalikkus välja selgitatud. Kohaliku omavalitsuse üksus selgitab hindamise käigus välja õppuri perekondliku olukorra ja sotsiaalabi vajaduse.

(10) Kui õpilane või üliõpilane saab toimetulekutoetuse taotlemise kuul 25-aastaseks, ei kohaldata tema suhtes käesoleva paragrahvi lõikeid 8-9¹.

Kui üliõpilane saab jooksva kuul 25-aastaseks, rakendatakse tema suhtes soodsamat varianti ning tema saab taotleda toimetulekutoetust oma perest eraldiseisvalt (juhul, kui ta ei ela ega majanda oma perega koos).

(11) Õpilase ja üliõpilase suhtes, kes on abielus või registreeritud kooselus või lapse vanem või eestkostja, ei kohaldata käesoleva paragrahvi lõikeid 8-9¹, kui õpilase või üliõpilase tegelik elukoht erineb käesoleva paragrahvi lõikes 7 nimetatud perekonnaliikmete tegelikust elukohast.

Sellisel juhul saavad nemad toimetulekutoetust taotleda oma vanemate perekonnast eraldi, sest on loonud uue perekonna.

(12) Eestkostetavat, kelle eestkostjaks on temaga koos elav perekonnaliige, ei loeta toimetulekutoetuse määramisel perekonnaliikmeks.

Riigikohtu 05.05.2014 otsuse nr 3-4-1-67-13 (punkt 46) kohaselt tuleb eestkostetavat alati perest eraldisesiva subjektina vaadelda. Kohus leidis, et juhul, kui puudub kohtulahend, mis mõistaks eestkostetavalt eestkostja kasuks välja elatise või muu tasu, välistab perekonnaseadus

§ 183 lg 3 (eestkostja peab hoidma enda ja eestkostetava vara eraldatuna ega tohi kasutada eestkostetava vara oma huvides) võimaluse, et eestkostjale toimetulekutoetuse määramisel võetakse arvesse lisaks eestkostja sissetulekule ka eestkostetava sissetulek.

Eestkostja võib taotleda toimetulekutoetust nii iseendale kui ka oma eestkostetavale, kuid peab seda tegema eraldi. Sellisel juhul saab näiteks eluasemekulusid hüvitada mõlema taotleja puhul pooles ulatuses (pool eestkostjale, pool eestkostetavale või vastavalt elamispinna kasutusele).

Nii alaealise kui ka täisealise eestkostetava puhul tuleb vara hoida eestkostja varast lahus (PKS § 183 lg 3, täisealiste eestkostetavate puhul on sama säte koosmõjus PKS §-ga 202) ning see ongi nõ punane joon, mistõttu ei saa eestkostetavat lugeda perekonnaliikmeks ka toimetulekutoetuse taotlemisel.

Kui lapsel on olemas vanemad, siis on eestkostja kohustus alaealise lapse eest esitada vanematele elatise nõue. Kui vanem(ad) on surnud, on eestkostja kohustus taotleda lapse eest toitjakaotuspensionit (toitjakaotustoetust alates 01.10.2026) jne. Kui eestkostja on nt alaealise lapse täisealine õde, siis kuna horisontaalselt puudub õel ülalpidamiskohustus, siis neid ei saa lugeda üheks perekonnaks TTT vaates. Eestkostja, olgu ta lapse sugulane või muu isik, ei tohi eestkostetava raha arvestada enda rahaga kokku ning majandada ühiselt. Seega toimetulekutoetuse mõttes saab üheks perekonnaks lugeda vaid alaealise lapse ja tema need pereliikmed, kellel on tema suhtes ülalpidamiskohustus. Ka vanavanematel pole enam otsest ülalpidamiskohustust nagu oli varasemalt (asenduskohustuse sättega teatud kohustused on küll reguleeritud – PKS § 106). Praegu kehtiva seaduse kohaselt on otsene ülalpidamiskohustus alanejatel ja ülenejatel (ehk vastastikuselt vanema ja lapse vahel).

Kui eestkostetaval on pere (abikaasa, lapsed), kellega nad majandavad ühiselt või kelle suhtes on tal ülalpidamiskohustus, siis nad on üks perekond. Eestkostja peab hea seisma selle eest, et pereliikmed ei kasutaks eestkostetavat ära ja jälgima tema rahalist seisu.

§ 132. Toimetulekutoetuse taotlemine

(1) Toimetulekutoetuse taotleja esitab jooksva kuu eest toimetulekutoetuse saamiseks taotluse hiljemalt kuu viimaseks tööpäevaks kohaliku omavalitsuse üksusele, kelle haldusterritooriumil asub tema tegelik elukoht.

Tegemist on riikliku toetuse ja arvestusliku kuluga ehk et KOV, kes toetuse välja maksab, saab selle riigilt tagasi. Eesmärgiks on, et inimene, kes toimetulekutoetust vajab, saab toetust talle võimalikult lähedalt – ta ei pea selleks kulutama niigi väheseid ressursse, et Eesti teise otsa sõita, kui tema RR-kanne on mingil põhjusel seal. Ka RR-kandeta Eesti kodanik või elamisloa alusel siin elav inimene võib saada toimetulekutoetust sellest KOV-ist, kus ta realselt asub. Praktikas tähendab see, et taotlus esitatakse sellele KOV-ile, kelle haldusterritooriumil inimene realselt elab (kus ta igapäevaselt viibib ja ööbib ning mille eluruumi eluasemekulude katmist ta taotluses palub) ja kus tema toimetulekuvajadused tekivad. RR-aadress võib olla üks kontrollitav andmepunkt, aga taotluse menetlemisel loeb eelkõige tegelik elamine konkreetses omavalitsuses.

Kui inimesel on suvila ja korter erinevates kohalikes omavalitsustes, peab ta toetust taotlema sellelt KOV-ilt, kus ta parasjagu elab ja kelle piirkonnas asuva eluaseme kulude kompenseerimist ta taotleb.

Kui toetuse taotleja vahetab taotlemise perioodil elamispinda, siis saab ta taotleda toetust kas eelmisest või uuest KOV-ist.

Kui taotleja soovib endise eluruumi jooksval kuul tasumisele kuuluvaid eluasemekulusid toimetulekutoetusest hüvitada, siis saab ta esitada taotluse endisesse KOV-i, kus kulutused tekkisid. Kui taotleja esitab taotluse uue elukoha KOV-i, siis pole võimalik endise elukoha kulutusi arvestada, aga kui taotleja peab tasuma jooksval kuul uue elukoha üüri ettemaksu, siis seda saab eluasemekuludena arvestada, sest üüri makstakse üldjuhul ette ja muid tekkinud eluasemekulusid järgmisel kuul.

Toimetulekutoetuse saajate ringi paneb paika sotsiaalseadustiku üldosa seadus (edaspidi SÜS) § 3 lg 1: Sotsiaalseadustikus sätestatud õigused ja kohustused on **Eestis elaval Eesti kodanikul, pikaajalise elaniku elamisloa või alalise elamisõiguse alusel Eestis elaval välismaalasel ning tähtajalise elamisloa või tähtajalise elamisõiguse alusel Eestis elaval välismaalasel**. Seaduses sätestatud juhul on sotsiaalseadustikus sätestatud õigused ja kohustused ka muul isikul.

SÜS-is toodute ringi võib KOV **oma teenuste ja toetuste puhul laiendada**, kuid riiklike toetuste/teenuste puhul kehtib antud ring. Toimetulekutoetust saab määrata üksnes siis, kui inimesel on kehtiv õiguslik alus Eestis viibimiseks. Seega, nt kui inimese **elamisluba kaotab kehtivuse, ei ole alust toimetulekutoetust maksta enne, kui õiguslik alus riigis viibimiseks on taas olemas**.

Kui inimene mingil perioodil siiski ei kvalifitseeruks toimetulekutoetusele (näiteks kui taotlus elamisloale on esitatud hilinenult ja Eestis viibimine ei ole enam seaduslik), ei tähenda see, et inimese võib jätta abita. Sellisel juhul jäävad kehtima vältimatu abi tagamise kohustus (SÜS § 3 lg 2) ja vajadusel tuleb tagada abi KOV toetuste näol.

Tähtaeg “hiljemalt kuu viimaseks tööpäevaks” rõhutab, et toetus on jooksva kuu meede ja selleks peab taotlus (koos arvestamiseks vajalike andmete ja kuludokumentidega) jõudma menetlejani hiljemalt kuu viimaseks tööpäevaks. Kui taotlus esitatakse pärast tähtaega, ei ole seda enam võimalik käsitada sama kuu taotlusena (SHS ei anna alust TTT tagantjärele maksta) ning sellisel juhul läheb toetuse arvestus sisuliselt järgmisse kuusse. Selline käsitlus on kooskõlas ka toetuse arvestusloogikaga (sissetulekute hulka arvestatakse eelmise kuu netosissetulek ning lisaks jooksva kuu sissetulekud ja eluasemekulud peavad olema “jooksval kuul tasumisele kuuluvad” ning dokumentaalselt tõendatud).

Kui tekib vaidlus või ebaselgus, kus inimene tegelikult elab, lahendatakse see menetluses asjaolusid kontrollides (mitte üksnes registrikande järgi). Haldusorgan on kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid omal algatusel (HMS § 6).

(1¹) Käesoleva paragrahvi lõike 1 tähenduses loetakse isiku tegelikuks elukohaks:

- 1) rahvastikuregistrisse kantud elukoht;**
- 2) rahvastikuregistrisse kantud lisa-aadressi järgne elukoht;**
- 3) rahvastikuregistrisse kantud viibimiskoht või**
- 4) muu elukoht.**

Käesolev lõige täpsustab, kuidas määrata TTT taotluse menetlemisel taotleja tegelik elukoht ning seeläbi, milline KOV on pädev taotlust vastu võtma, menetlema ja toetust määrama. Tegeliku elukoha kindlakstegemisel on rahvastikuregistri elukohaandmed esmane orientiir.

Üldjuhul loetakse tegelikuks elukohaks registrisse kantud elukoht, kuid arvesse saab võtta ka registrisse kantud lisa-aadressi (kui isik elab tegelikkuses seal) või viibimiskohta (kui isik viibib ajutiselt teises kohas). Oluline on, et loetelu ei lukusta toetust üksnes registrikande külge. Kui rahvastikuregistri andmed puuduvad (seoses rahvastikuregistri seaduse muudatustega 2019. aastal jäi hulk inimesi ilma KOV täpsusega sissekirjutusest), on ebatäpsed või ei kajasta tegelikku elukorraldust, saab tegelikuks elukohaks lugeda muu elukoha ehk koha, kus isik reaalselt elab ja mille kulude katmiseks ta toetust taotleb. Elukoha andmete puudumine RR-is ei ole aluseks toetuse maksmisest keeldumiseks, vaid toetust makstakse selle KOV-i poolt, kus inimene reaalselt viibib. Sellisel juhul tuvastab KOV tegeliku elukoha menetluses kogutud asjaolude ja tõendite alusel (nt üürileping, sotsiaaltöötaja kodukülastus, selgitused ja muud tõendid). Rahvastikuregistri kande korrastamist peab ja tuleb vajadusel taotlejale selgitada ning teda selles suunata, kuid ainuüksi registrikande puudumine või ebatäpsus ei ole alus taotluse menetlemisest keeldumiseks ega toetuse määramata jätmiseks, sest seadus lubab tegeliku elukohana arvestada ka muud elukohta. Menetlemisel tuleb lähtuda uurimispõhimõttest — KOV-l on kohustus olulised asjaolud ise välja selgitada ja vajaduse korral tõendeid koguda, mitte piirduda üksnes registriandmete kontrolliga.

(2) Taotluses märgib taotleja käesoleva seaduse § 131 lõigete 7 ja 8 järgi toimetulekutoetuse määramisel arvesse võetavate isikute nimed, nende isikukoodi või sünniaja ja sotsiaalse seisundi.

Säte täpsustab, millised andmed peab taotleja taotluses esitama, et sotsiaaltöötaja saaks TTT määramisel õigesti tuvastada perekonna koosseisu (eelkõige samas eluruumis ühise majapidamisega elavad perekonnaliikmed ning teatud juhtudel ka kuni 24- aastased õppurid), sest toimetulekutoetuse õigus ja suurus sõltuvad perekonna koosseisust ning sellest tulenevast toimetulekupiirist. Isiku üheseks tuvastamiseks esitatakse isikukood, kui isikukoodi ei ole, märgitakse sünniaeg, mis võimaldab isikut eristada ja andmeid kontrollida, et vältida eksimusi sama nimega isikute korral ning tagada, et arvesse võetakse just need isikud, kelle puhul seadus eeldab ühist majapidamist või perekonna koosseisu kuulumist.

TTT taotlemisel on vajalikud andmed õppimise, töötamise, puuduva ja osalise töövõime, töötuna arveloleku ja pensionäri staatuse kohta. Sotsiaalse seisundi andmed on vajalikud statistikas ja TTT menetlemisel erandite kasutamiseks ja kaalutusotsuste tegemiseks. Erandeid kasutatakse tõise sissetuleku arvestamisel, kui töötu inimene suundub tööhõivesse ja hakkab saama töötasu. Samuti ei arvestata sissetulekute hulka tõist sissetulekut, mille on saanud põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppe tasemeõppes õppiv keskhariduseta laps kuni 19-aastaseks saamiseni või pärast 19-aastaseks saamist kuni jooksva õppeaasta lõpuni või õpilase kooli nimekirjast väljaarvamiseni. Erand elupinna suuruse arvestamisel on tehtud eluruumis üksinda elavatele pensionäridele ning osalise või puuduva töövõimega inimestele, kellele võib TTT määramisel arvestada normpinnaks suuremat elupinda. SHS § 134 lõige 4 annab õiguse kasutada toetuse maksmisel kaalutusotsuseid ja selleks on vajalik töötuna arvel olek.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud taotlusele lisatakse dokumendid, mis tõendavad üksi elava isiku või perekonna kõigi liikmete eelmisel kuul saadud netosissetulekuid, makstud elatise suurust ja täitemenetluse seadustiku §-de 131 ja 132 kohaselt täitemenetluses kinnipeetud summade suurust. Kui mõne sissetuleku liiki või suurust ei ole võimalik dokumentaalselt tõendada, kinnitab toimetulekutoetuse taotleja seda oma allkirjaga.

See lõik paneb taotlejale kohustuse lisada TTT taotlusele dokumendid, mis tõendavad sättes nimetatud asjaolusid. Toimetulekutoetuse arvestamise aluseks (TTT arvestamise alused

sätetab § 133) on üldreeglina üks elava isiku või perekonna kõigi liikmete eelmise kalendrikuu netosissetulek ning neist tehakse seaduses ette nähtud mahaarvamised, sh makstud elatis ja täitemenetluse seadustiku §-de 131 ja 132 kohaselt täitemenetluses kinnipeetud summad. Seetõttu peab KOV-il olema juba taotluse menetlemisel kontrollitav teave nii sissetulekute, makstud elatise kui ka täitemenetluses kinnipeetud summade kohta.

„Netosissetulekud” tähendavad eelmises kuus realselt kätte saadud sissetulekut pärast maksude kinnipidamist kõigi perekonnaliikmete lõikes, keda toimetulekutoetuse määramisel perekonna koosseisu arvatakse.

Taotleja peab esitama dokumendid ja selgitused, mis võimaldavad KOV-il kindlaks teha sissetuleku liigi, suuruse ja laekumise aja. Kui mõne sissetuleku liiki või suurust ei ole võimalik dokumentaalselt tõendada, kinnitab taotleja selle oma allkirjaga. Selline kinnitus on mõeldud olukordadeks, kus sissetulek on olemas, kuid selle kohta puuduvad objektiivsed dokumendid, näiteks juhusliku või ebaregulaarse tulu korral. Taotleja allkirjaga kinnitus ei välista KOV-i õigust ja kohustust hinnata esitatud info usaldusväärsust ning vajaduse korral kontrollida andmeid muude tõendite või andmekogude kaudu.

Oluline on eristada olukorda, kus sissetuleku liiki või suurust ei ole võimalik dokumentaalselt tõendada, olukorrast, kus vaidlus puudutab seda, kas konkreetne kontole laekunud summa on üldse sissetulek. Kui taotleja väidab, et kontole laekunud summa ei ole sissetulek, vaid näiteks tegelik laen või konkreetse kulu katmiseks saadud sihtotstarbeline summa, peab ta menetluses kaasa aitama ning esitama selle kohta selgitused ja võimaluse korral tõendid. Sellisel juhul ei piisa alati üksnes taotleja väitest või maksekorralduse selgitusest. KOV peab vajaduse korral küsima täiendavaid selgitusi ja tõendeid, mis võimaldavad hinnata laekumise tegelikku sisu kujundamaks seisukoht, kas laenu saamine on eluliselt usutav ja selle tagasimaksmine usaldusväärselt tõendatud.

Küsimus, kas konkreetne laekumine on toimetulekutoetuse arvestamisel sissetulek või mitte, lahendatakse § 133 alusel.

Makstud elatise puhul peab taotleja tõendama, kui palju ta eelmisel kuul elatist maksis. Saadud elatis on toimetulekutoetuse arvestuses sissetulek, kuid makstud elatis arvestatakse inimese sissetulekust maha üksnes selle summa ulatuses, mida võetakse isiku/perekonna sissetulekuna toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse. Näiteks kui isiku arvestatav sissetulek on 300 eurot, ei saa makstud elatist maha arvata suuremas summas kui 300 eurot.

Täitemenetluses kinnipeetud summade puhul peab taotleja esitama dokumendid, mis võimaldavad kindlaks teha kinnipidamise suuruse, õiguspärasuse ja selle, et summa on tegelikult täitemenetluses kinni peetud. Kui tegemist on summaga, millele võib täitemenetluse seadustiku §-de 131 ja 132 kohaselt sissenõuet pöörata ning mis on täitemenetluses kinni peetud, ei saa seda summat käsitada inimese kasutatava sissetulekuna, sest ta ei saa seda raha kasutada oma esmavajaduste rahuldamiseks. Kui inimene on aga vabatahtlikult nõustunud loovutama oma mittearestitavat sissetulekut suuremas ulatuses, kui seadus nõuab, ei tehta selles osas netosissetulekust mahaarvamist.

Praktikas tähendab see, et taotleja peab suutma näidata, kui palju ta eelmisel kuul elatist maksis, kui palju tema või perekonnaliikme sissetulekust täitemenetluses kinni peeti ning milline on muu kontole laekunud raha tegelik sisu. KOV peab omakorda hindama, kas esitatud tõendid ja selgitused on piisavad toimetulekutoetuse õigeks arvutamiseks ning vajaduse korral küsima täiendavaid andmeid.

Valeandmete esitamisel või olulise teabe varjamisel võib KOV teha SÜS § 31 lg 1 alusel tagasinõude. Tagasinõude võib jätta tegemata, kui KOV leiab, et selle tegemine ei ole mõistlik (SÜS § 31 lg 3), samuti võib tagasinõude asemel teha tasaarvestuse. Tasaarvestust ei tohi siiski teha toimetulekutoetusest, kuivõrd täitemenetluse seadustiku § 131 järgi on tegemist sissetulekuga, millele ei tohi sissenõuet pöörata. Tasaarvestust võib teha mõne muu KOV-i makstava toetuse arvelt SÜS § 34 lg 2 alusel.

(4) Kui taotleja soovib, et toimetulekutoetuse määramisel võetaks arvesse ka eluasemekulud, lisab ta taotlusele dokumendid, mis tõendavad:

- 1) eluruumi kasutamise õigust – need esitatakse esmapöördumisel ning eluruumi kasutamise õigusliku aluse muutumisel;**
- 2) käesoleva seaduse § 133 lõikes 5 nimetatud jooksva kuul tasumisele kuuluvaid eluasemekulusid.**

SHS § 132 lg 4 reguleerib olukorda, kus taotleja tahab, et TTT arvutamisel võetaks arvesse eluasemekulusid. Selleks, et toimetulekutoetuse määramisel oleks võimalik võtta arvesse ka eluasemekulusid, peab toetuse taotleja esitama dokumendi, mis esiteks, tõendab eluruumi kasutamise õiguslikku alust. Eluruumi kasutamise õiguslikeks alusteks on näiteks omandiõigus eluruumile või leping, mille alusel isikul tekib õigus kasutada eluruumi või ühte osa eluruumist. Eluruumi kasutamise õiguslikuks aluseks ei loeta lepingut, mis on sõlmitud perekonnaliikmete endi vahel (SHS § 131 lg 7 või 8 mõttes) ega lepingut taotlejaga või perekonnaliikmetega seotud äriühinguga. Teiseks peab taotleja lisama taotlusele tõendid nende eluasemekulude kohta, mis on jooksva kuul tasumisele kuuluvad ning on seaduses nimetatud kululiikide kohta.

Eluruumi kasutamise õiguse tõendamise nõue tähendab, et menetlejal peab olema selge, millisel õiguslikul alusel taotleja eluruumi kasutab ja et taotluses esitatud eluasemekulud on seotud selle eluruumiga. Antud dokumendid esitatakse esmapöördumisel ja alati, kui kasutamise õiguslik alus muutub (nt kolimine, uus üürileping). Praktikas võivad tõenditeks olla nt üürileping, kasutusleping või muu dokument, millest kasutusõigus üheselt nähtub. Oluline on siin, et see oleks kontrollitav ja seoks taotleja konkreetse eluruumiga.

Jooksva kuul tasumisele kuuluvad eluasemekulud on need kulud, mis on konkreetse taotluse kuu jooksul tasumisele kuuluvad ning ainult need kulud, mida SHS § 133 lõige 5 ette näeb. Mõte on, et eluasemekulud ei tule arvestusse automaatselt, vaid taotleja peab need kulud taotlusega siduma ja tõendama (kulud võivad muutuda kuust kuusse ja see eeldab igakuiselt vastavate kuluandmete esitamist). Kui eluasemekuluna soovitakse arvesse võtta ka eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakset, tuleb lisaks arvestada erireegluga (SHS § 132 lg 5¹) ja esitada seal loetletud täiendavad tõendid.

SHS § 132 lg 1 kohaselt maksab TTT see kohalik omavalitsus, kelle haldusterritooriumil asub taotleja tegelik elukoht. Iga KOV saab katta vaid oma territooriumil asuva eluaseme kulusid, välja arvatud SHS § 131 lõikes 8 nimetatud isiku puhul (SHS § 133 lg 7¹). Kui inimene elab nt Võru linnas, kuid tema kinnisvara on Tartu linnas, siis maksab toetust Võru linn, kus on taotleja tegelik elukoht. Küll aga ei saa Võru linn hüvitada Tartu linnas asuva korteri eluasemekulusid. Antud juhul tuleb välja selgitada ka, kas mujal asuv kinnisvara on võimalik välja üürida või muud moodi realiseerida, et sellega tagada perele toimetulek.

Riigikohtu 02.07.2026 otsuse nr 3-22-2592 järgi ei pea eluasemekulu olema taotluse esitamise hetkeks tingimata juba tasutud, kuid kulu peab olema jooksva kuul tasumisele kuuluv ja dokumentaalselt tõendatud. Menetluses tuleb eristada kulu tekkimist, kulu tasumise kohustust

ja kulu tegelikku tasumist. Kui eluasemekulu on tasutud lähedase, laenu või muu sihtotstarbelise raha abil, ei saa üksnes makse tehnilise viisi tõttu jätta hindamata, kas tegemist oli SHS § 133 lg 5 tähenduses arvesse võetava eluasemekuluga.

(5) Eluruumi kasutamise õiguslikuks aluseks ei loeta lepingut, mis on sõlmitud käesoleva seaduse § 131 lõikes 7 või 8 nimetatud isikute endi vahel ega lepingut, mis on sõlmitud äriühinguga, mille osanik, aktsionär või juhtorgani liige on käesoleva seaduse § 131 lõikes 7 või 8 nimetatud isik või taotleja ise.

Selle sätte mõte on, et eluasemekulude arvestamise eelduseks olev eluruumi kasutamise õiguslik alus peab olema sisuliselt usutav ja sõltumatu, mitte perekonnaringi sees (või perekonnaringi kontrollitava juriidilise isiku kaudu) tekitatud formaalne üürisuhe. Seetõttu ei käsitleta eluruumi kasutamise õigusliku alusena üürilepingut (või muud kasutuslepingut), mis on sõlmitud SHS § 131 lg 7 või 8 mõttes perekonnaliikmete endi vahel. Üürileping ei saa olla alaneja ja üleneja või abielus või registreeritud kooselus või abieluga sarnanevas suhtes olevate inimeste vahel. Samas võib olla nende vahel sõlmitud nõusolek, et antud elamispiinda tohib toetuse taotleja kasutada. Üürileping on miski, millest tulenevalt võib küsida üüri, kuid üüri toimetulekutoetuse raames sellisel juhul ei kompenseerita. Kasutuslepingu või nõusoleku alusel saab kompenseerida teisi eluasemekulusid (va üür). Samas tuleks sellistel juhtudel arvesse võtta ka seda, et ülenejatel ja alanejatel ning abikaasade või registreeritud kooselus või abieluga sarnanevas suhtes olevatel isikutel on perekonnaseadusest tulenevalt teineteise suhtes ülalpidamiskohustus ning ka selle õiguse välja nõudmine võib osutuda piisavaks, et tagada inimese või pere toimetulek.

Sama loogika laieneb juhtudele, kus leping sõlmitakse näiliselt mitte sugulasega, vaid äriühinguga, mille osanik/aktsionär või juhtorgani liige on taotleja ise või tema § 131 lg 7 või 8 mõistes perekonnaliige. TTT menetlemise praktikas esitatakse järjest rohkem üürilepinguid, mis on sõlmitud § 131 lõikes 7 või 8 nimetatud isikute äriühingutega. Ka Maksu- ja Tolliameti andmetel on suurenenud eluruumide soetamine äriühingute nimele ja seejärel nende kasutada andmine äriühingu omanike/juhatuse liikmetega seotud isikutele. TTT taotlejad ja üürileandjad on leidnud võimaluse, kuidas TTT abil tagada endale parem äraelamine. On juhtumeid, kus äriühingu juhatuse esimees või omanik üürib endale eluruumi ja taotleb sellega TTT kaudu üüri ja muude eluasemekulude hüvitamist.

Säte on suunatud sotsiaalabi sihipärasele kasutusele, menetluse läbipaistvusele ja väärkasutuse riskide vähendamisele. Tulem on, et pelgalt selline „seotud isikuga” (sh seotud äriühinguga) leping ei anna alust käsitleda seda eluruumi kasutamise õigusliku alusena toimetulekutoetuse mõistes ning eluasemekulude hindamisel tuleb lähtuda tegelikust elukorraldusest ja muudest õiguslikest alustest (nt omand, tasuta kasutamine, sõltumatu üürisuhe).

(5¹) Kui taotleja soovib, et toimetulekutoetuse määramisel võetakse arvesse eluasemekuluna ka eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakse, lisab ta esmapöördumisel või laenulepingu muutmisel taotlusele dokumendid, mis tõendavad:

Lõike mõte on anda KOV-idele üheselt kontrollitav tõendibaas olukorras, kus taotleja soovib, et eluasemekuluna arvestatakse ka eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimaksed. See on erandlik eluasemekulu liik (SHS § 133 lõike 5 punktis 11), millele on seatud väga konkreetsed täiendavad tingimused SHS § 133 lõigetes 9¹–9² (laen taotleja või tema pereliikme nimel, maksepuhkuse võimaluse kasutamine või panga tõend selle võimatuse kohta, vabatahtliku kindlustuse olemasolu jms; lisaks maksimaalselt 6 kuud aastas). Need eeldused on rakendatavad ainult pangalaenule, mitte notariaalsetele järelmaksulepingutele.

Sätte keskne eesmärk on vältida olukordi, kus toimetulekutoetusega hakataks katma muid (nt tarbimis-) laene või olukordi, kus makseriski katab tegelikult kindlustus, ning tagada, et enne avaliku abi rakendumist on kasutatud esmased makseraskuste ennetamise võimalused (eelkõige maksepuhkus ja vajadusel kindlustuslahendused).

Tõendite esitamise kohustus ei tähenda, et tõendite hankimise kulu oleks ise toimetulekutoetuse arvestuses eluasemekulu. Riigikohus selgitas, et SHS ei näe ette võimalust võtta toimetulekutoetuse määramisel eluasemekuluna arvesse kulu, mis tekib vajadusest tõendada eluaseme soetamiseks võetud laenu, ning tõendite hankimise kulu, näiteks pangatõendi või dokumendikoopia tellimise kulu, ei ole SHS § 133 lg 5 ega lg 6¹ tähenduses eluasemekulu ([3-22-2592/52](#) p 45). Sellist kulu ei saa toimetulekutoetuse eluasemekuluna arvesse võtta üksnes põhjusel, et tõend oli vajalik eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakse arvestamiseks.

1) eluaseme soetamiseks laenu võtmist ja kohustusliku eluasemekindlustuse lepingu sõlmimist;

Kui isik või perekond soovib, et toimetulekutoetuses võetakse eluasemekuludena arvesse juba seaduses sätestatud ka eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakseid, lisatakse esmakordsel erisuse taotlemisel või asjaolude muutumisel taotlusele dokument, mis tõendab eluaseme soetamiseks laenu võtmist (so laenuleping) ja kohustusliku eluasemekindlustuse lepingu sõlmimist. Eluaseme soetamiseks võetud laen on pangast eluaseme ostmise eesmärgil võetud laen, milleks võib olla eluasemelaen või muu panga pakutav laenutoode, mille eesmärk on toetada eluaseme ostmist. Seejuures on aktsepteeritav, kui eluaseme ostmiseks võetud laenust tehakse lisaks kulutusi eluaseme tingimuste parandamiseks. Laenuleping peab olema vormistatud toetuse taotleja enda nimele või tema perekonda kuuluva liikme nimele juhul, kui toetust taotleb perekond. Laenuleping tuleb uuesti esitada siis, kui seda on muudetud (nt maksegraafikut pikendatud). Lisatud punkti mõte on sätestada inimesele, kes soovib loodavat erisust kasutada, tõendamiskohustus, kuivõrd sellist infot ei ole võimalik kohalikul omavalitsusel muul viisil saada ega kontrollida.

2) laenu kasutamist eluaseme soetamiseks, kui see ei selgu käesoleva lõike punktis 1 nimetatud dokumendist;

Kui käesoleva lõike punktis 1 esitatud dokumendist (laenuleping) ei selgu, et laen on võetud eluaseme soetamise eesmärgil (ei ole laenulepingus fikseeritud), lisatakse esmakordsel erisuse taotlemisel taotlusele dokumendid, mis seda tõendavad (nt eluaseme ostu-müügileping).

3) maksepuhkuse kasutamist või maksepuhkuse andmisest keeldumist;

Esmakordsel erisuse taotlemisel lisatakse taotlusele dokument, mis tõendab, et maksepuhkuse võimalus on ära kasutatud või on inimesel panga tõend või selgitus, miks ei ole maksepuhkuse andmist peetud võimalikuks. See on otsene eeldus, mille täitmist SHS § 133 lg 9¹ nõuab enne, kui laenumakse saab üldse toimetulekutoetuses arvesse võtta. Sätte eesmärk on tagada, et riik asub isikule või perele appi laenu tagasimakse kohustust ajutiselt toetama alles siis, kui on ära kasutatud teised võimalikud meetmed.

4) makseraskuste ennetamiseks sõlmitud vabatahtliku kindlustuse olemasolu ning kas see katab täies ulatuses eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimaksed.

Kui makseraskuste ennetamiseks on sõlmitud vabatahtlik kindlustus, siis esmakordsel erisuse taotlemisel lisatakse taotlusele dokument, mis tõendab, kas isik on makseraskuste ennetamiseks

sõlminud vabatahtliku kindlustuse (nt elu või laenumaksete kindlustamine) ning kas see katab täies ulatuses eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakse. Juhul kui kindlustus on olemas, kuid see ei kata tegelikku laenu tagasimakset, on võimalik katmata laenumakse osa võtta arvesse toimetulekutoetuse arvestamisel. Kui vabatahtlikku kindlustust ei ole sõlmitud, siis pole võimalik dokumenti esitada ja taotlus tuleb menetleda ilma selle dokumendita.

Oluline on ka see, et säte seob dokumentide esitamise esmapöördumise ja laenulepingu muutumisega, ehk mõte ei ole koguda igal kuul dokumente uuesti, vaid fikseerida püsieeldused (laenu eesmärk, kindlustused, maksepuhkuse info) ning uuendada neid juhul, kui alusandmed muutuvad.

(6) Toimetulekutoetuse esmakordse taotlemise või käesolevas lõikes nimetatud esemete koosseisu muutumise korral esitab taotleja lisaks käesoleva paragrahvi lõigetes 1, 3 ja 4 nimetatud dokumentidele kirjaliku loetelu taotleja enda ja tema perekonna omandis olevatest vallasasjadest eluruumidest ja väärtpaberitest väärtpaberituru seaduse tähenduses.

Toimetulekutoetuse esmakordsel taotlemisel või muudatuste esinemise korral tuleb taotlejal esitada KOV-ile lisaks muudele taotluse juurde käivatele dokumentidele kirjalik loetelu nii enda kui ka TTT määramisel arvesse võetavate perekonnaliikmete varadest: vallasasjadest, eluruumidest ja väärtpaberitest väärtpaberituru seaduse tähenduses. Kuivõrd kasutusõigus ei anna võimalust esemeid realiseerida, et sellisel viisil toetada iseseisvat toimetulekut, ei ole sellise info küsimine vajalik ja koormab nii taotlejat kui KOV-i sotsiaaltöötajat. Võttes arvesse asjaolu, et KOV-i sotsiaaltöötaja saab teha päringuid nii liiklusregistrisse kui kinnistusregistrisse, ei ole põhjendatud nõuda taotlejalt selle info kirjalikku esitamist.

Kuigi vallasasjast eluruumi ei saa müüa, on võimalik seda kasutada elukohana või anda üürile, mis võib mõjutada toetuse taotleja majanduslikku toimetulekut. Kuna vallasasjadest eluruumid ei ole riigi andmekogudest päritavad, jääb tõendamiskohustus nende puhul inimese enda kanda. Väärtpaberite puhul ei ole KOV-il võimalik saada andmeid riigi andmekogudest, mistõttu jääb tõendamiskohustus nende puhul jätkuvalt inimese kanda.

(6¹) Kohaliku omavalitsuse üksus kontrollib riigi infosüsteemi kuuluvatest andmekogudest, kas taotlejale ja tema pereliikmetele kuulub sõidukeid liiklusseaduse tähenduses ja kinnisasju, samuti kontrollib taotleja ja tema perekonnaliikmete osalust äriühingutes või kuulumist äriühingutesse, et teha selgeks taotleja ja tema perekonna varaline seis ning võimalus tagada toimetulekuks piisavad elatusvahendid.

Lõike eesmärk on vähendada taotleja tõendamiskohustust ja tagada, et menetlus oleks kiirem, õiglasem ja vähem koormav. Inimeste tõendamiskohustuse vähendamine tähendab seda, et KOV peab kontrollima riigi andmekogudest taotleja ja toimetulekutoetuse mõttes perekonna varalist seisu, et saada tervikpilt toimetulekuks olemasolevatest elatusvahenditest, mis võivad omada tähtsust nende majandusliku toimetuleku tagamisel.

Kontrollkohustus hõlmab riigi infosüsteemi kuuluvatest andmekogudest, kas isikule ja tema pereliikmetele kuulub sõidukeid liiklusseaduse tähenduses või ollakse sõiduki vastutavaks kasutajaks ja kinnisasju, et teha selgeks isiku ja tema perekonna varaline seis ning võimalus tagada toimetulekuks piisavad elatusvahendid. Lisaks on KOV-il kohustus selgitada välja taotleja ja tema pereliikmete osalus äriühingutes ning kuulumine äriühingutesse ja mittetulundusühingutesse.

Kuivõrd sotsiaaltööspsialist kontrollib menetluse käigus andmete õigsust ja sooritab andmepäringuid, ei ole mõistlik küsida taotlejalt andmeid, mida on menetlejal võimalik ise välja selgitada. Menetlusloogika on kooskõlas uurimispõhimõttega. Haldusorgan peab ise koguma ja kontrollima otsuse tegemiseks vajalikke andmeid ning vajadusel küsima taotlejalt täpsustusi või täiendavaid tõendeid ainult siis, kui andmekogudest ei piisa või tekivad vastuolud. See aitab hoida taotleja koormuse mõistlikuna (ta ei pea tõendama seda, mis on riigil niigi olemas) ja samal ajal kaitseb otsust vaidlustes, sest KOV saab näidata, et varalise seisu kontroll tehti süsteemselt ja põhjendatult.

(6²) Kui taotlejal või tema pereliikmetel on arveldus-, ettevõtlus- või hoiukonto, tuleb esitada taotleja või tema perekonnaliikmete eelmise ja jooksva kuu sissetulekuid kajastavad kontoväljavõtted sissetulekute ja rahaliste vahendite väljaselgitamiseks.

Pangakonto väljavõte annab ülevaate sissetulekutest, olemasolevast rahast, eluasemekulude tasumisest, kohustustest, võlgadest, majandamisoskusest ja teenuste vajadusest (majandusnõustamine, võlanõustamine jm).

Netosissetulekuid saab tõendada pangakonto väljavõttega. Kui taotleja või tema pereliikmed omavad arveldus-, ettevõtlus- või hoiukontot, tuleb esitada taotleja või tema pereliikmete eelmise ja jooksva kuu kontoväljavõtted rahaliste vahendite ja täiendava abivajaduse väljaselgitamiseks. Sätte mõte on teha toetuse määramiseks usaldusväärselt kindlaks perekonna tegelikud rahalised võimalused, sest kõik sissetulekud ei kajastu alati registrites ning osa rahalisi vahendeid võib liikuda kontole ebaregulaarselt või mitteametlike ülekannetena (näiteks välismaalt saadud tulu, elatis, juhutööd või lähedaste poolt tehtud ülekanded). Ajaliselt on nõue piiratud eelmise ja jooksva kuuga- eelmise kuu väljavõte seob end toimetulekutoetuse arvestusloogikaga (sissetulekud arvestatakse tagasiulatuvalt), jooksva kuu väljavõte võimaldab lisaks hinnata, kas abivajadus on jooksva kuu jooksul muutunud (nt suur laekumine või olemasolev märkimisväärne kontojääk). On oluline, et esitatud kontoväljavõtetel on muuhulgas nähtav ka konto alg- ja lõppseis. Eelmise kuu kontoväljavõtte esitamine on vajalik TTT sissetulekute arvestamiseks ja jooksva kuu kontoväljavõtted olemasolevate rahaliste vahendite arvestamiseks. Eelmise kuu kontoväljavõttelt nähtuvad sissetulekud kajastuvad TTT menetlemisel sissetulekuna. Jooksva kuul nähtuvad igakuised sissetulekud (töötasu, toetused ja hüvitised, saadud elatis) arvestatakse üldjuhul järgmise kuu sissetulekuteks, nagu seda on ka varem tehtud. Kui jooksva kuu kontoväljavõttelt nähtub ühekordseid sissetulekuid (pärand, lotovõit, pensioni II samba väljamaksed vms) või sääste, mis tagavad inimese või perekonna toimetuleku, on perekonnal olemas piisavad vahendid toimetuleku tagamiseks. Oluline on jälgida, et samad sissetulekud ei läheks mitmel kuul sissetulekuna arvesse.

(6³) Kui taotleja taotleb toimetulekutoetust rohkem kui kolmel korral ühe aasta jooksul ning taotlejal ja tema perekonnaliikmetel on arveldus-, ettevõtlus- või hoiukonto, tuleb esitada taotleja ja tema perekonnaliikmete eelmise ja jooksva kuu sissetulekuid ja väljaminekuid kajastavad kontoväljavõtted sissetulekute, rahaliste vahendite ja taotleja täiendava abivajaduse väljaselgitamiseks.

Säte kehtestab täiendava tõendamisnõude korduvtaotleja puhul. TTT taotleja, kes taotleb TTT-d ühe aasta jooksul rohkem kui kolm korda, peab kontoväljavõttel lisaks sissetulekutele esitama ka väljaminekute andmed. Kui taotlejal ja tema pereliikmetel on arveldus-, ettevõtlus- või hoiukonto, tuleb esitada taotleja ja tema pereliikmete eelmise ja jooksva kuu sissetulekuid ja väljaminekuid kajastavad kontoväljavõtted sissetulekute, rahaliste vahendite ja täiendava abivajaduse väljaselgitamiseks.

Sätte mõte on, et korduva abivajaduse korral ei piisa enam üksnes laekumiste kontrollist. Korduv taotlemine annab märku, et inimese majanduslik toimetulematus on püsiv, mitte ajutine, ja vajab terviklikumat hindamist. Lisaks tekib suurem vajadus hinnata mitte ainult rahalisi vahendeid, vaid ka majandamiskäitumist ja võlakohustusi, millele võib viidata kulutuste struktuur. Pangakonto väljavõte annab ülevaate sissetulekutest, olemasolevast rahast, eluasemekulude tasumisest, kohustustest, võlgadest, majandamisoskusest ja teenuste vajadusest (majandusnõustamine, võlanõustamine jm), aga ka püsikulude olemasolust ja korrapärastest harjumustest (nt toitlustus, transport, lastega seotud kulud), ebatavalistest või ebaoproportsionaalsetest kulutustest (nt hasartmängud, kiirlaenud), samuti sellest, kas inimene katab oma esmavajadused ise või sõltub täielikult välistest allikatest (nt sugulaste regulaarne rahaline tugi või annetused). Korduvate taotlemiste puhul on ka suurem tõenäosus, et inimene vajab lisaks rahalisele toetusele täiendavaid teenuseid (nt majandusnõustamine, võlanõustamine, töötöisingutugi). Kulude muster (nt võlad, sagedased laenu tagasimaksed, maksed kiirlaenudele või sõltuvust tekitavate tegevuste kulud) võib anda olulist infot inimese laiemast abivajadusest, mida pelgalt sissetulekutega hinnata ei saa.

Siinkohal on oluline, et KOV-il on abivajaja hindamise kohustus (SHS § 15), mille alusel selgitab KOV välja abi saamiseks pöördunud isiku abivajaduse ja selle ulatuse ning lähtub seejuures terviklikust lähenemisest isiku abivajadusele, st kuigi toimetulekutoetuse määramisel peab taotleja esitama terviklikud pangakonto väljavõtted alles neljandal taotlemise korral aasta jooksul, võib KOV neid andmeid jätkuvalt vajaduse korral küsida, et täita temal lasuvat tervikliku hindamise kohustust. Sama põhimõtet toetab ka haldusmenetluse seadus. Toetuse määramise ja maksmise kohustus lasub KOV-il, kes lähtub sealjuures haldusmenetluse seaduse põhimõtetest, sh uurimispõhimõttest (HMS § 6). See tähendab, et haldusorgan on kohustatud välja selgitama olulise tähendusega asjaolud ning koguma vajaduse korral tõendeid ka omal algatusel. Haldusorganil on samuti õigus nõuda taotlejalt ja muudelt isikult menetluses vajalikke tõendeid (HMS § 38 lg 1), milleks võivad olla näiteks dokumendid (nt pangakonto väljavõte), seletused, asitõendid, paikvaatlused, tunnistaja ütlused või eksperdi arvamus. Kuna TTT menetlemise protsess sisaldab ka kaalutusotsuseid (nt SHS § 134 lg 4 p-d 1–9), peab menetleja veenduma, et taotleja vastab toetuse saamise tingimustele. Vajaduse korral tuleb hankida täiendavaid selgitusi või dokumente. Ka kohtulahendites on selgitatud ja kinnitatud vajadust esitada pangakonto väljavõtteid isiku sissetulekute ja väljaminekute tõendamiseks, arvestades KOVi kohustust hinnata laiemalt isiku abivajadust (nt Tallinna Ringkonnakohtu 11.09.2024 otsus nr 3-24-214).

Andmete esitamine on taotleja kohustus. Vastavalt SÜS § 21 lõikele 1 on isik kohustatud esitama kõik vajalikud tõesed ja täielikud andmed, teavitama viivitamata hüvitise saamist ja andmist mõjutavatest asjaoludest ning asjaolude muutumisest, osalema aktiivselt hüvitise andmises ja kasutama talle antud hüvitist sihtotstarbeliselt. Üldjuhul ei või nõuda isikult andmeid ega tõendeid, mille ta on varem esitanud (vt täpsemalt SÜS § 30 lg 1). Põhjendatud kahtluse korral hüvitise saamise õiguse olemasolu või hüvitise ulatuse kohta on õigus kontrollida hüvitise andmise aluseks olevaid asjaolusid, sealhulgas hüvitise taotlemise käigus esitatud andmete, dokumentide ja muude tõendite õigsust (SÜS § 30 lg 2). Seega kui selgub, et taotleja on tahtlikult varjanud teavet, antud juhul täiendavate pangakontode olemasolu, on SÜS § 31 alusel õigus toetus tagasi nõuda. Tagasinõude võib jätta tegemata, kui KOV leiab, et selle tegemine ei ole mõistlik (SÜS § 31 lg 3).

(6⁴) Taotleja ja tema perekonnaliikmete kogu varaline seis tuleb välja selgitada ja seda hinnata hiljemalt neljanda ühe aasta jooksul toimunud taotlemise korral.

Kui taotlemine muutub korduvaks, peab KOV välja selgitama tervikliku pildi taotleja ja tema perekonna majanduslikust olukorrast - varade täieliku hindamise ja väljaselgitamise kohustust on hiljemalt neljandal taotlemise korral ühe aasta (12 kuu) jooksul.

Kogu varaline seis tähendab nii rahalisi vahendeid (kontojäägid, hoiused, muud rahalised nõuded), varasid ja õigusi (vallasvara, kinnisvara, sõidukid, väärtpaberid, osalused äriühingutes) kui ka muud vara, mis võib reaalselt mõjutada toimetulekuvõimet. See kohustus rakendub koos sama paragrahvi varasemate lõigetega: KOV kontrollib registriandmeid (kinnisasi, sõidukid, osalused) ja konto olemasolul nõutakse kontoväljavõtteid. Korduva taotlemise puhul (rohkem kui kolm korda aastas) juba tuleb esitada ka väljaminekuid kajastavaid väljavõtteid, et hinnata nii vahendite tegelikku liikumist kui ka täiendava abivajaduse põhjuseid.

Kui inimene vajab toetust üksikjuhtumina või lühiajaliselt, piisab tavapärasest sissetulekute ja kulude kontrollist. Neljandaks taotluse esitamise korral peab olema hinnatud, kas tegemist on püsiva toimetulekuraskusega (nt töövõime, tervis, hoolduskoormus, eluasemeprobleem, võlakooormus) või on olemas kasutamata ressursse, mis tegelikult välistaksid või vähendaksid toetuse vajadust. „Hiljemalt” sõnastus tähendab miinimumlävendit, KOV võib terviklikku abivajadust hinnata varem, kui andmed või elukorraldus seda nõuavad, aga neljanda taotluse menetlemise ajal ei tohi varaseisu tervikhindamine enam tegemata olla.

Menetluse käigus tehakse kindlaks taotleja või tema perekonna kasutuses või omandis olev vara, mille üürimine, rentimine või müümine tagab taotlejale või tema perekonnale toimetulekuks piisavad elatusvahendid. Olemasoleva varaga arvestamine on reguleeritud SHS § 134 lõike 4 punktis 7, mille kohaselt võib KOV TTT summat vähendada või jätta toetuse määramata, kui taotleja või tema perekonna kasutuses või omandis olev vara, selle üürimine, rentimine või müümine tagab temale või perekonnale toimetulekuks piisavad elatusvahendid. Oluline on aga see, et ajutiste raskuste tõttu ei peaks isik müüma vara, mis tagab tulevikuks kindlustunde. Siin peab jääma paindlikkus, et ei tekiks olukorda, kus inimene otsib aktiivselt tööd, aga kuna töö leidmine võib osutuda näiteks majanduskriisist tulenevalt keeruliseks, peaks ta hakkama vara müüma, mille tulemusena ta võib lõpuks sattuda veel keerulisemasse olukorda (peab hakkama eluaset üürima, mis võib olla kulukam).

Kõikide SHS § 134 lõikes 4 sisalduvate sätete puhul tuleb silmas pidada, et tegemist on kaalutusotsusega ning otsus tuleb teha konkreetse juhtumi asjaoludest lähtudes. Enne kui KOV jätab TTT määramata või vähendab määratavat TTT summat, annab KOV TTT taotlejale teada, et taotleja on kohustatud tegema pingutusi oma materiaalse olukorra parandamiseks. KOV ei saa jätta inimest toetusest ilma, kui kinnisvara üürimine eeldab remonti, milleks rahalisi vahendeid pole. KOV peaks sarnaste juhtumite menetlemiseks asutusesiseselt kokku leppima ühtse praktika.

(7) Toimetulekutoetust ei määrata isikule, kellele osutatakse väljaspool kodu ööpäevaringselt osutatavat üldhooldusteenust, ööpäevaringset majutust sisaldavat erihoolekandeteenust või asendushooldusteenust, samuti isikule, kes viibib kinnipeetava või vahistatuna kinnipidamisasutuses.

Lõige sätestab TTT maksmise välistused ning maksmata jätmise alused. Neid aluseid ei või laiendada ega tõlgendada teenuse sisulise sarnasuse järgi. Lõikes on nimetatud konkreetsed, SHS-is reguleeritud teenused, mille puhul TTT ei maksta. Miks sellistele inimestele toetust ei maksta, seisneb selles, et nad on riiklikul ülalpidamisel. Üldhooldekodu puhul tasuvad teenuse eest enamasti teenust saav isik, KOV ja tema lähedased. Kui inimene viibib teenusel, sh MTÜ

pakutaval teenusel, mida riik SHS-ist tulenevalt ei ole määratlenud § 132 lg 7 teenusena, ei ole TTT maksmine automaatselt välistatud. Sellisel juhul tuleb TTT üle otsustada tavakorras vastavalt SHS §-dele 131–135: hinnata sissetulekud ja arvestatavad kulud, kontrollida varalist seisu ning vajadusel rakendada § 134 lg 4 loetletud konkreetseid aluseid toetuse vähendamiseks või maksmata jätmiseks.

Praktiliselt tähendab see, et kui MTÜ teenus katab osa või suure osa esmavajadustest (nt toitlustus, majutus), ei teki nendeks kuludeks vajaduspõhist katmist TTT arvestuses, kuid kehtiv õigus ei luba § 132 lg 7 loetelust väljapoole jäävate teenuste puhul TTT üldist välistamist üksnes põhjusel, et esmavajadused on sisuliselt kaetud. Vajadusel võib KOV määrata sihtotstarbelisi kohalikke toetusi (nt ravimid, liikumiskulud), kuid TTT maksmisest saab loobuda või seda vähendada üksnes SHS § 134 lg 4 punktides loetletud alustel.

TTT saab jätta määramata § 132 lg 7 või § 134 lg 4 tulenevalt. Kõigi teiste teenuste puhul, sh MTÜ-de poolt pakutavad teenused, otsustatakse toetuse määramine individuaalse hindamise alusel ning välistus üksnes teenuse sisule tuginedes ei ole õiguspärane. Oluline on mees pidada, et kogu sotsiaalabi – sh toimetulekutoetus ja sotsiaalteenused – eesmärk ongi aidata inimene raskest olukorrast välja ja seada ta uuesti iseseisvalt toime tulema, mitte üksnes olemasolevat olukorda alaliselt ülal pidada. Toetus ja teenus peavad koos toetama seda eesmärki.

Süsteemi mõte on suunata inimest samm-sammult selleni, et ta suudaks võimalikult palju ise toime tulla. Kui MTÜ pakutav teenus toetab inimest nii, et ta liigub sõltuvusest iseseisvuse suunas ja ei vaja enam pidevalt rahalist abi, on see sotsiaalabi eesmärgi mõttes väga hea tulemus – isegi siis, kui toetuste maksmise loogika vahel tundub rangem, kui õiglustunne esmapilgul ootaks.

§ 133. Toimetulekutoetuse arvestamise alused

(1) Toimetulekutoetuse arvestamise aluseks on üksi elava isiku või perekonna kõigi liikmete eelmisel kuul saadud netosissetulekud, millest arvestatakse maha makstud elatis, täitemenetluse seadustiku §-de 131 ja 132 kohaselt täitemenetluses kinnipeetud summad, jooksva kuul tasumisele kuuluvad eluasemekulud ning kehtestatud toimetulekupiir.

Mahaarvamiste loetelu on ammendav. Sätte kohaselt ei ole lubatud netosissetulekust maha arvata muid kulusid, nt retseptiravimite kulusid (kohtuasi 5-20-1/15). Riigikohus on võtnud seisukoha, et ravimikulud on arvestatud toimetulekupiiri sisse ning isiku õigus abile puuduse korral tagatakse sotsiaalkaitseüsteemi (sh ravikindlustus, kohaliku omavalitsuse toetused) kui terviku kaudu. Peretoetus (perehüvitise üks liik ning on riigieelarvest Sotsiaalministeeriumi kaudu finantseritav rahaline hüvitis, mida makstakse lastega perede heaolu tagamiseks) loetakse vanema sissetulekuks, isegi kui see on mõeldud lapse toetamiseks ja kantakse lapse kontole (kohtuasjad 3-24-1500/33 ja 3-24-420/40). Samuti on sissetulekuks loetud tööandja makstud sõidukulude hüvitis, kui selle tegelikku otstarvet (otsene kulude katmine tšekkide alusel) ei ole tõendatud.

„Netosissetulekud” tähendavad eelmisel kuul tegelikult kätte saadud sissetulekut pärast maksude kinnipidamist kõigi nende perekonnaliikmete lõikes, keda toimetulekutoetuse määramisel perekonna koosseisu arvatakse.

Elatist makstakse seaduse kohaselt ülalpidamiskohustuse täitmiseks teisele isikule, mistõttu on see toimetulekutoetuse arvestamise alustes erandina välja toodud kohustusena, mida inimene

peab täitma ja mis arvestatakse sissetulekust maha. Arvestades toimetulekutoetuse menetlemisel arvestatud elatist, on oluline jälgida ka makstud elatise suurust. Kui elatise maksja on toimetulekutoetuse taotleja, tuleks tähelepanu pöörata, et kokkulepitud elatise summa ei oleks ülemäära suur. Kui makstav elatise summa on ülemäära suur, siis tuleks vaadata, kas liigne elatise maksmine jätab elatise maksja puudusesse ja seetõttu vajab toimetulekutoetust. Inimene ei saa jätta ennast abitusse olukorda.

Täitemenetluses õiguspäraselt kohtutäituri poolt kinni peetud summasid ei saa pidada inimese kasutatavaks sissetulekuks ning toimetulekutoetuse arvestamisel tuleb need SHS § 133 lg 1 alusel netosissetulekust maha arvata. Rõhutatud on asjaolu, et maha tuleb arvestada ainult need summad, mille kinnipidamisel on kohtutäitur järginud täitemenetluse seadustiku §-des 131 ja 132 ([Täitemenetluse seadustik–Riigi Teataja](#)[Täitemenetluse seadustik–Riigi Teataja](#)) sätestatud piiranguid ning inimesele on jäetud seaduses ette nähtud mittearestitav osa. Need sätted määravad kindlaks, millised sissetulekud, millistel tingimustel ja millises ulatuses tuleb inimese kasutusse jätta.

Täpsustuse eesmärk on vältida olukordi, kus inimene nõustub vabatahtlikult loovutama kohtutäiturile oma sissetulekut suuremas ulatuses, kui seadus võimaldab arestida, et täitemenetlusvõlg kiiremini tasuda, saades samal ajal riiklikku toetust. Sellisel juhul ei saa vabatahtlikult loovutatud osa käsitada SHS § 133 lg 1 tähenduses täitemenetluses kinni peetud summana.

Muudatus on seotud 01.06.2018 tehtud Riigikohtu lahendiga nr [3-16-1759](#), milles Riigikohus jõudis järelduseni, et võlakoorma vähenemine täitemenetluses ei ole käsitav isiku netosissetulekuna. Kuivõrd inimesel ei ole võimalik täitemenetluses kinni peetud summasid kasutada oma esmavajaduste rahuldamiseks, ei saa neid käsitada toimetulekutoetuse arvestamisel sissetulekuna.

Juhul, kui inimene ei ole vabatahtlikult loovutanud kohtutäiturile suuremat osa oma sissetulekust, kui seadus lubab arestida, ning kinnipidamine toimub TMS §-de 131 ja 132 kohaselt, ei saa täitemenetluses kinni peetud summasid käsitada inimese kasutatava sissetulekuna. Kuna inimesel ei ole võimalik neid vahendeid kasutada oma esmavajaduste rahuldamiseks, tuleb sellised summad netosissetulekust maha arvata ning toimetulekutoetuse õigus ja suurus määrata inimese tegelikult kasutatavate vahendite alusel.

Kui tekib kahtlus, et kohtutäitur on arestinud ka mittearestitavaid vahendeid või ületanud seaduses lubatud kinnipidamise ulatust, tuleks esmalt taotleda enam kinni peetud summa tagastamist. Samuti on põhjendatud suunata inimene võlanõustamisteenusele, et hinnata tervikuna tema võlakoormust, täitemenetluste ulatust ja võimalikke lahendusi majandusliku olukorra parandamiseks. Võlanõustajatel on selliste küsimustega tegelemiseks vajalik ettevalmistus.

02.07.2026 täpsustas Riigikohtu halduskolleegium lahendis nr [3-22-2592](#) **sissetuleku käsitlust laenu puhul**. Riigikohus leidis, et tegelik laen ei ole SHS §-de 131 jj mõttes toimetulekutoetuse taotleja sissetulek, sest laenu saamisel tekib isikul samas ulatuses tagasimaksekohustus ning tema vara tervikuna ei suurene. **Tegeliku laenu puhul ei ole seega tegemist sissetulekuga**, mida tuleks alles mõne SHS § 133 lg 2 või lg 3 erandi alusel arvestamata jätta, **vaid laekumisega, mis ei kuulu juba olemuslikult toimetulekutoetuse sissetulekuarvestusse**.

See ei tähenda siiski, et iga laenu märkega ülekanne tuleb automaatselt sissetulekute hulgast välja jätta. KOV peab hindama, kas tegemist on tegeliku laenuga või näiliku tehinguga.

Hindamisel tuleb arvestada kõiki olulisi asjaolusid kogumis, sealhulgas laenukokkuleppe olemasolu, tagasimaksekohustust, tagasimakse tingimusi, laenu eesmärgi, pooltevahelisi suhteid, raha kasutamist ning seda, kas asjaolud viitavad tegelikule või näilikule tehingule. Laenu tegelikkust ei välista ainuüksi see, et kirjalikku laenulepingut ei ole esitatud, sest sellisele laenulepingule ei ole seaduses sätestatud kohustuslikku vorminõuet. Samas võib kirjaliku lepingu puudumine koos muude asjaoludega olla üks asjaolu, mida KOV hindab kogumis.

Kui asjaolud näitavad, et laenu vormistatud tehing varjab tegelikult kingitust, toetust, töötasu, hüvitist või muud tulu, võib saadud summa olla käsitatav sissetulekuna. Kui laenu tegelikkus ei ole tõendatud, ei tähenda see automaatselt, et kogu saadud summa tuleb arvestada tavapärase sissetulekuna. Sellisel juhul peab KOV edasi hindama, kas saadud raha võib olla konkreetse kulu või kahju katmiseks saadud hüvitis SHS § 133 lg 3 p 2 tähenduses või lähedaselt saadud üldine rahaline toetus või kingitus SHS § 133 lg 3 p 3 tähenduses. Riigikohus rõhutas, et konkreetse kulu katmiseks saadud hüvitise andja ei pea olema avalik-õiguslik isik; see võib olla ka eraisik, kui raha on antud kindla kulu katmiseks ja seda kasutatakse samal eesmärgil. Vajaduse korral tuleb kaaluda ka SHS § 133 lg 4 kohaldamist, kui sissetuleku arvestamisel võib olla põhjendatud lähtuda kuue kuu keskmisest sissetulekust.

Praktikas tähendab see, et kontole laekunud summa käsitlemisel ei piisa üksnes raha laekumise faktist ega maksekorralduse selgitusest. KOV peab esmalt kindlaks tegema laekumise tegeliku sisu. Kui tegemist on tegeliku laenuga, ei arvestata seda sissetulekuna. Kui laenu tegelikkus ei ole tõendatud või kui laenu vormistatud tehing osutub sisult muuks laekumiseks, tuleb hinnata, millise SHS § 133 aluse järgi seda toimetulekutoetuse arvestuses käsitleda.

TTT arvestamisel saab sissetulekuks pidada ka hasartmängu või lotovõiduna kontole laekunud summat (eeldusel, et isikul on see raha reaalselt kasutamiseks olemas ega ole nt arestitud. Hasartmängu või lotovõitu käsitletakse sissetulekuna sellel kuul, mil summa inimese kontole laekub. Järgmistel kuudel ei ole võidusumma enam eelmise kuu sissetulek, kuid selle jääki saab käsitleda inimese varana, kui see on tal reaalselt olemas. See põhimõte on kooskõlas üldise praktikaga, mille järgi sissetulekutena käsitletakse rahalisi vahendeid laekumise kuul ning hilisemal perioodil hinnatakse vajaduse korral vara olemasolu ja kasutatavust (SHS § 132 lõiked 6 ja 6¹ ja SHS § 134 lg 7). Kui võidusumma on hiljem ära kulutatud ega ole enam inimese käsutuses, siis käsitletakse tema olukorda lähtuvalt tegelikest vahenditest arvestusperioodil.

(1¹) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud eelmise kuu netosissetulekuks loetakse eelmisel kalendrikuul saadud sissetulek või põhjendatud juhtudel taotluse esitamisele eelnenud 30 kalendripäeva jooksul saadud sissetulek.

30 päeva variant on võimalusena sisse toodud selleks, et pakkuda inimesele põhjendatud juhtudel temale soodsamat abistamist. Kui inimene sai näiteks detsembri alguses novembri eest oma viimase palga, siis see tuleks toimetulekutoetuse mõistes võtta jaanuaris sissetulekuna arvesse. Samas on nüüd teada, et jaanuaris see inimene enam sissetulekut ei saa ja kui lähtuda eelmise kuu definitsioonist, ei saaks inimene toetust, kuigi reaalselt tal enam vahendeid ei ole, millest elatuda. Siis on võimalik võtta arvesse eelmised 30 päeva ja toetust siiski maksta. Samas ei ole siin tegemist inimeste eneste subjektiivse arvamusega, et tema puhul on põhjendatud selle erisuse kasutamine, vaid lähtuda tuleb konkreetsetest asjaoludest ja faktidest. See, et sellise skeemiga oleks inimesel näiteks võimalik saada rohkem toetust, ei ole põhjendus erisuse kasutamiseks. Küll aga on põhjenduseks see, et pere jääks sel kuul hätta, kui eelmise kuu sissetulek arvesse võtta.

Kui seda varianti rakendama hakatakse, tuleb seda jätkata nii kaua, kuni inimene vähemalt ühel kuul ei saa toimetulekutoetust. Kui seejärel inimene jälle toimetulekutoetust saada hakkab, siis saaks taas toimetulekutoetuse menetlemisel tavapäraselt arvesse võtta eelmise kuu sissetulekut. Põhjuseks see, et kahel korral ei saa võtta arvesse sama perioodi sissetulekut.

(2) Toimetulekutoetuse arvestamisel ei arvata üksi elava isiku või perekonna sissetulekute hulka:

1) riigi- või kohaliku omavalitsuse üksuse eelarve vahenditest makstud ühekordseid toetusi;

Ühekordselt makstavad toetused, mida sissetulekute hulka ei arvata, on näiteks KOV makstav täiendav sotsiaaltoetus, sünnitoetus, matusetoetus. Toetused, mida makstakse riigi- või KOV vahenditest regulaarselt, mitte ühekordselt (näiteks hooldajatoetus, lapsehooldustasu, üksikvanema lapse toetus), arvatakse toetuse menetlemisel perekonna sissetulekute hulka.

2) kohaliku omavalitsuse üksuse õigusaktide kohaselt perekonna sissetulekust sõltuvaid või konkreetse teenuse kulu kompenseerimiseks määratud kohaliku omavalitsuse eelarve vahenditest makstud perioodilisi toetusi;

KOV-i perioodiliselt makstavateks perekonna sissetulekust sõltuvateks toetusteks on enamasti näiteks lasteaia ja koolilõuna toetus, samuti lasteaia kohamaksu toetus. Konkreetse teenuse kulu kompenseerimiseks määratud perioodiliseks toetuseks saab aga pidada näiteks KOV-i makstavat lapsehoiutoetust.

3) puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstud toetusi, välja arvatud puudega vanema toetus;

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstavateks toetusteks, mida toetuse taotlemisel perekonna sissetulekuna ei arvestata, on puudega lapse toetus, puudega tööealise inimese toetus, puudega vanaduspensionialise inimese toetus, õppetootus ja täienduskoolitustoetus. Õppetootus on mittetöötavale puudega õppurile, kes õpib gümnaasiumi 10.–12. klassis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis ja kellel on puudest tingituna õppetööga seotud lisakulutusi - makstakse igakuiselt, välja arvatud juuli- ja augustikuu. Täienduskoolitustoetust makstakse töötava puudega inimese täienduskoolituseks tööalase enesetäiendamise eesmärgil ja tasemeõppeks.

Puudega vanema toetus, mida makstakse samuti puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel, arvestatakse aga perekonna sissetulekute hulka.

4) riigi tagatisel antud õppelaenu;

Õppelaen on õpilasele ja üliõpilasele riigi tagatisel antav laen hariduse omandamisega kaasnevate kulutuste katmiseks. Kui kontoväljavõttel ei selgu laekumise liigist üheselt, et tegemist on õppelaenuga (nt kirjeldus on ebaselge), on mõistlik küsida lisatõendit (laenuleping, panga teatis vms) ainult ulatuses, mis on vajalik laekumise korrektseks kvalifitseerimiseks. Säte ei muuda seda, et muud õppimisega seotud laekumised võivad olla sissetulek, kui seadus neid erandina sissetulekute hulgast välja ei arvesta (näiteks stipendiumid ja vajaduspõhised õppetootused).

5) tööturuteenuste ja -toetuste seaduse alusel või struktuuritoetuste vahenditest makstud stipendiumi ning sõidu- ja majutustoetust;

Stipendiume ning toetuseid, mida ei maksta tööturuteenuste- ja toetuste seaduse alusel ega struktuuritoetuste (nt Euroopa Sotsiaalfond) vahenditest ning mis ei kuulu ka riigi- või KOV eelarve vahenditest makstavate ühekordsete toetuste alla, võib, kuid ei pea kohalik omavalitsus arvata toimetulekutoetuse arvestamisel perekonna sissetulekute hulka.

6) õppetoetuste ja õppelaenu seaduse alusel makstud põhitoetust, vajaduspõhist õppetoetust, vajaduspõhist eritoetust ja õppeasutuse moodustatud eritoetuse fondi vahenditest makstud toetust;

Põhitoetus on õpilasele antav rahaline toetus hariduse omandamisega kaasnevate kulutuste katmiseks. Vajaduspõhine õppetoetus on üliõpilasele, välja arvatud doktoriõppes õppivale isikule (edaspidi *doktorant*), antav ning isiku majanduslikust olukorrast lähtuv rahaline toetus kõrghariduse omandamisega kaasnevate kulutuste katmiseks. Vajaduspõhine eritoetus on üliõpilasele, välja arvatud doktorandile, antav ning isiku majanduslikust olukorrast lähtuv rahaline toetus kõrghariduse omandamisega kaasnevate kulutuste katmiseks, kui üliõpilase vajaduspõhise õppetoetuse taotlus on tagasi lükatud.

9) töist sissetulekut, mille on saanud põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppe tasemeõppes õppiv keskhariduseta laps kuni 19-aastaseks saamiseni või pärast 19-aastaseks saamist kuni jooksva õppeaasta lõpuni või õpilase kooli nimekirjast väljaarvamiseni.

Eesmärgiks on julgustada noori ametlikult töötama. Kui nende töötasu võtta arvesse pere sissetulekuna, pärsib see noore motivatsiooni töötada, aga seaduse looja eesmärk on see, et inimesed mõistaks, et töötamine on parim kaitse vaesuse vastu ja et nendest pikki aastaid toimetulekutoetust saavatest peredest kasvaks siiski noored, kes tajuvad töötamise väärtust. Investeerimisest saadav tulu ei ole käesoleva paragrahvi lõike 2³ tähenduses tõine tulu ja seega seda tuleb lugeda sissetulekute hulka.

10) eluruumi üürilepingu sõlmimise ja tõlketeenuse kulude hüvitist, mis on makstud rahvusvahelise kaitse saanud isikule või perekonnale välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse alusel.

SHS 133 lõige 2 sätestab need toetused ja sissetulekud, mida ei loeta toimetulekutoetuse arvestamisel üksi elava isiku või perekonna sissetulekute hulka. Eluruumi üürilepingu sõlmimise ja tõlketeenuse kulude hüvitamisel rahvusvahelise kaitse saanud isikule või perekonnale, võib isik või perekond langeda välja toimetulekutoetuse saajate hulgast, sest antud kuu netosissetulek ületab tõenäoliselt kehtestatud toimetulekupiiri.

Sätte eesmärk on vältida olukorda, kus sihtotstarbelise ja konkreetse kulu katmiseks antud hüvitis vähendaks toimetulekutoetust: hüvitis ei ole mõeldud igapäevaseks äraelamiseks, vaid konkreetse teenuse või toimingu kulude katteks (nt üürilepingu sõlmimisega seotud tasud ning tõlketeenus). Praktikas tähendab see, et kui taotleja kontole laekub selline hüvitis, siis toimetulekutoetuse arvestuses seda tuluna ei kajastata ega lahutata toetuse suuruselt, kuid KOV-il on endiselt õigus ja vajadus veenduda, et tegemist ongi VRKS-alusel makstud hüvitisega (nt otsuse, arve/lepingu ja maksekorralduse selgituse alusel).

(2¹) Kui toimetulekutoetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige hakkab saama töist sissetulekut ning enne seda oli talle vähemalt kahel järjestikusel kuul määratud toimetulekutoetus, mille arvestamisel ei võetud arvesse töist sissetulekut, ei arvata töise sissetuleku saamisele vahetult järgnevatel kuudel toimetulekutoetuse arvestamisel üksi elava isiku või perekonna sissetulekute hulka:

- 1) Kahel kuul 100 protsenti töisest sissetulekust ja**
- 2) Seejärel neljal kuul 50 protsenti töisest sissetulekust.**

Antud erandit saab kasutada, kui inimene või perekond on saanud kahe järjestikkusel kuul toimetulekutoetust. Erandi puhul on oluline, et kui see rakendub, siis on sellest hetkest alates inimesel kuus järjestikust kuud võimalik erandit kasutada. Ei ole vahet, kas inimene töötab kuus kuud järjest ühel töökohal, vahepeal vahetab tööd või on koguni töötu vms. Oluline on, et **kuus kuud kehtib erandi periood ja pole vahet, mitu korda tuleb inimene selle aja jooksul toetust taotlema.** Võib-olla taotleb inimene toetust ainult esimesel kahel kuul, aga võib-olla ka kõigil kuuel kuul. Samuti on oluline, et see erand ei ole KOV kaalutusotsus, vaid seadusest tulenev õigus. Antud erand **kehtib vaid töisele sissetulekule. Kui isik läheb erandi ajal haiguslehele, siis ajutine haigushüvitis on ka töine sissetulek, sest isikul on tööalane suhe.** Pole oluline, kas inimene hakkab saama 200 või 2000 eurot palka. Suure palga puhul on väga tõenäoline, et erandit saab vaid kahel esimesel kuul ja ka siis ei pruugi inimene tulla toetust taotlema.

Lisaks on sellele erandile õigus igal pereliikmel ehk et samal ajal võib erandit saada nii isa kui ka ema või ka muu pereliige.

(2²) Käesoleva paragrahvi lõikes 2¹ sätestatud kohaldatakse toimetulekutoetuse arvestamisel ühel korral 24 kuu jooksul lõike 2¹ kohaldamisest arvates.

Kaheaastane periood hakkab jooksma kuust, mil esmakordselt erandit saadakse.

(2³) Töiseks sissetulekuks käesoleva paragrahvi lõike 2 punkti 9 ja lõike 2¹ tähenduses loetakse tasu, mis on saadud töö- või teenistussuhtes või võlaõigusliku teenuse osutamise lepingu alusel, samuti füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlusest saadud tulu.

(3) Lisaks käesoleva paragrahvi lõigetes 2 ja 2¹ nimetatule võib kohaliku omavalitsuse üksus toimetulekutoetuse arvestamisel üksi elava isiku või perekonna sissetulekute hulka mitte arvata:

1) õppimist ja töötamist soodustavaid stipendiume ning toetusi;

Siin võib KOV ise sisustada, kuidas erandite võimalust kasutada soovib. Kas lähtuda pigem tõlgendusest, mis lähtub stipendiumite ja toetuste osas sellest, kas need on sihtotstarbelised (mingiks kindlaks otstarbeks ette nähtud) või on neid võimalik kasutada esmavajaduste rahuldamiseks. KOV peab otsustama, kuidas nende KOV-is toimitakse ja millele tuginedes töötajad otsused teevad. Individuaalsuse aspekt peab sisse jääma, aga sotsiaaltöötajad vajavad raamistikku, milles tegutseda ja millest lähtuda.

Mõistlikud võiksid olla näiteks sellised variandid (nimekiri ei ole ammendav):

1. Kui stipendiumid ja toetused võtta sissetulekuna arvesse, siis on KOV jätkuvalt seisukohal, et kuna toimetulekutoetuse näol on tegemist minimaalsete vahendite

tagamisega, ei ole mõistlik arvata mitte sihtotstarbelisi stipendiume sissetulekute alt välja, sest neid saabki kasutada esmavajaduste katmiseks.

2. Samas võib olla KOV seisukohal, et kuna stipendiume saavad pigem need, kes ise ongi tublid ja pingutavad enam, võiks neile luua erisuse ja soodsamad tingimused.
3. Võib-olla aga sisustab KOV selle nii, et ei võta sissetulekuna arvesse vaid nende tudengite stipendiumeid, kes samal ajal töötavad kooli kõrvalt, motiveerides inimest õppima headele tulemustele.

Alternatiive võib olla teisigi, kuid oluline on, et KOV need enda jaoks lahti mõtestaks ja sotsiaaltöötajatele oleks selgemad ja ühtsed suunised, kuidas sellistes olukordades menetleda.

Oluline piir on see, et kui väljamakse on oma sisult tegelikult tasu tehtud töö eest (tööleping, teenistus, VÕS teenuse osutamine või FIE tulu), on see tõine sissetulek ja seda hinnatakse vastavate reeglite järgi (sh lg 2¹ ajutine leevendus, ning lg 2 p 9 erireegel keskkhariduseta õppiva lapse töise sissetuleku kohta). Nimeks pandud stipendium ei muuda töö eest makstavat tasu automaatselt stipendiumiks – määrav on tegelik õiguslik ja sisuline alus.

Kuna tegemist on kaalutusõigusega (võib mitte arvata), ei teki taotlejal automaatset õigust nõuda stipendiumi/toetuse mitteamestamist. KOV peab iga konkreetset makset hindama eesmärgi järgi ning otsus (nii arvestamine kui mitteamestamine) peab olema põhjendatud ja sarnastes olukordades ühtlane. Sisuliselt on sätte fookus sellel, kas konkreetne makse toetab õppimist/töötamist viisil, mis muidu takistaks või ei motiveeriks inimest pingutama, et oma toimetulekut parandada, või katab see juba tavapäraseid igapäevaseid ülalpidamiskulusid sellisel määral, et selle arvestamata jätmine moonutaks toimetulekutoetuse sihti.

2) konkreetse kulu või kahju katmiseks saadud hüvitisi;

Riigikohtu halduskolleegiumi 02.07.2026 otsuse nr 3-22-2592 järgi tuleb SHS § 133 lg 3 p 2 kohaldamisel hinnata eelkõige raha eesmärki ja kasutamist. Sätte kohaldamiseks peab saadud summa olema seotud konkreetse kulu või kahju katmisega ning seda peab olema kasutatud samal eesmärgil. Hüvitise andja ei pea olema avalik-õiguslik isik. Raha võib pärineda ka eraisikult, sealhulgas lähedaselt, kui see on antud kindla kulu katmiseks.

Näiteks võib lähedaselt küttepuude ostmiseks saadud ja samal eesmärgil kasutatud raha olla käsitatav konkreetse eluasemekulu katmiseks saadud hüvitisena SHS § 133 lg 3 p 2 tähenduses. Sellisel juhul ei ole õige käsitada summat automaatselt lähedaselt toimetuleku parandamiseks saadud üldise toetuse või kingitusena SHS § 133 lg 3 p 3 tähenduses. KOV peab otsuses põhjendama, kas raha oli seotud konkreetse kuluga, kas kulu kuulub SHS § 133 lg 5 tähenduses arvesse võetavate eluasemekulude hulka ning kas raha kasutati samal eesmärgil.

KOV peab otsuses põhjendama, kas raha oli seotud konkreetse kuluga, kas kulu kuulub SHS § 133 lg 5 tähenduses arvesse võetavate eluasemekulude hulka ning kas raha kasutati samal eesmärgil. KOV peab hinnangu andmisel tuginema juhtumi asjaoludele ja esitatud tõenditele ning kujundama kaalutletud seisukoha, mitte lähtuma üksnes taotleja selgitustest

3) lähedastelt toimetuleku parandamiseks saadud rahalisi toetusi ja kingitusi kuni poole toimetulekupiiri ulatuses perekonna kohta kuus.

Seda punkti tuleb eristada SHS § 133 lg 3 p-st 2. Lähedaselt saadud üldine rahaline abi, toetus või kingitus kuulub hindamisele SHS § 133 lg 3 p 3 järgi siis, kui raha ei ole antud konkreetse kulu või kahju katmiseks. Kui raha on antud kindla kulu, näiteks küttepuude arve, üüri,

eluasemelaenu makse või muu konkreetse eluasemekulu katmiseks, tuleb esmalt hinnata SHS § 133 lg 3 p 2 kohaldumist.

Kaalutusotsust tehes saab TTT arvestamisel jätta sissetulekuna arvestamata lähedastelt toimetuleku parandamiseks saadud rahalisi toetusi ja kingitusi kuni poole toimetulekupiiri ulatuses perekonna kohta kuus. Lähedane on teise inimesega tihedates või heades suhetes ja/või suguluses olev isik. KOV hindab ja kaalutleb, kas sellise erandi tegemine on otstarbekas ja eesmärgipärane või saaks neid vahendeid siiski kasutada esmavajaduste tagamiseks.

(4) Kui toimetulekutoetuse taotleja või tema perekonnaliige saab sissetulekuid, mis on makstud mitmeks kuuks ette või tagantjärele, võib toimetulekutoetuse arvestamise aluseks võtta taotlemisele eelnenud kuue kuu keskmise sissetuleku.

Riigikohtu 02.07.2026 otsuse nr 3-22-2592 valguses tuleb SHS § 133 lg 4 kohaldamist kaaluda ka siis, kui saadud summa osutub pärast sisulist hindamist sissetulekuks, kuid selle ühekordne arvestamine ühes kuus ei pruugi anda õiglast pilti taotleja tegelikust toimetulekuvõimest. Kui sissetulek on makstud mitme kuu eest ette või tagantjärele, võib KOV kaaluda, kas toetuse arvestamisel on põhjendatud lähtuda taotlemisele eelnenud kuue kuu keskmisest sissetulekust. Kaalutus peab nähtuma otsusest.

Säte on sõnastatud kaalutusõigusena (võib), et omavalitsusel oleks võimalik arvestada erinevaid olukordi. **Olukorras, kus pere on näiteks saanud tagasiulatuvalt suurema summa raha, on võimalik lähtuda kahest variandist:**

1. **Võtta kogu saadud tulu sissetulekuna arvesse** ja seega ei saaks perekond sel kuul toimetulekutoetust. Tõenäoliselt ei saaks seda ka järgneval kuul, sest kuigi siis ei ole selle raha näol enam tegemist sissetulekuga, on see vara, mida saab kasutada oma esmavajaduste rahuldamiseks. See võib olla põhjendatud valik, sest tegelikult on perel võimalik saadud raha kasutada ja toimetulekutoetus on vaid kõige esmasema tagamiseks.

2. Teine variant on lähtuda seaduses toodud võimalusest ja **arvutada kuue kuu sissetulekute põhjal välja, kas see kuu saab pere toetust või mitte**. Sel juhul liidetakse kokku eelmise kuue kuu sissetulekud (sh summa, mis on saadud tagasiulatuvalt) ja jagatakse kuuega. Kui toetus tuleb välja, siis saab pere toetust, kui ei tule, ei ole alust toetust seekord maksta. Samas võib juhtuda, et isegi, kui pere esiti saaks toetust, ei pruugi ta seda enam järgmisel kuul saada, sest kuigi siis ei ole selle raha näol enam tegemist sissetulekuga, on see vara, mida saab kasutada oma esmavajaduste rahuldamiseks. Samas on see jäetud kohaliku omavalitsuse otsustada, kuivõrd tegemist on kaalutusotsusega.

Kui sissetulek on ette makstud, on samuti kaks võimalust:

1. **Lähtuda tavapärasest toimetulekutoetuse määramise korrast**, mille puhul võetakse arvesse isiku eelmise kuu sissetulekud. Sellisel juhul mõne kuu jooksul ei ole isikul põhjust toimetulekutoetust saada, sest tema enda vahendid (sh vara, mille alla kuulub ka raha) on piisavad selleks, et katta eluruumi kulud ning toimetulekupiir. Edaspidi võetakse sissetulekuna arvesse pere tavapärane sissetulek.

2. **Võtta arvesse inimese kuue kuu keskmine sissetulek**. Seda varianti kasutades tuleks silmas pidada, et kuue kuu sissetulekuid vaadatakse toimetulekutoetuse taotlemisel mitte ainult kuu või kahe jooksul, vaid kõigi kuue kuu taotlemise puhul. Selle variandi kasuks otsustamisel tuleb

inimesele selgitada, et seda näiteks neljaks kuuks ette makstud sissetuleku summat, mille ta on etteulatuvalt saanud, arvestatakse alates praegusest hetkest kuue kuu ulatuses.

(5) Arvestades käesoleva paragrahvi lõike 6 alusel kehtestatud piirmäärasid ja elamuseaduse § 7 lõike 1 punkti 2 alusel kehtestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normi või perekonnaliikmete arvu, võetakse toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse järgmised jooksva kuul tasumisele kuuluvad eluasemekulud:

SHS-i § 133 lõige 5 alusel tuleb piirmäärad kehtestada 12 eluasemekulu liigile. Arvestades § 133 lõike 6 alusel kehtestatud piirmäärasid ja elamuseaduse § 7 lõike 1 punkti 2 alusel kehtestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normi või perekonnaliikmete arvu, võetakse toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse jooksva kuul tasumisele kuuluvad eluasemekulud. Elamuseaduse § 7 lõike 2 on eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normiks 18 m² eluruumide üldpinda perekonna iga liikme ja lisaks 15 m² perekonna kohta. Toimetulekutoetuse arvestamisel võetakse normpinnana arvesse eluruumi üldpind, kui eluruumi tubade arv on võrdne selles eluruumis alaliselt elavate inimeste arvuga ja eluruumi üldpind on sotsiaalselt põhjendatud normist suurem. Eluruumis üksinda elavatele pensionäridele ning osalise või puuduva töövõimega inimestele võib toimetulekutoetuse määramisel arvestada normpinnaks kuni 51 m².

1) üür;

1¹) eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakse, mis sisaldab ka laenu intressi ja kohustusliku eluasemekindlustuse makset;

Selleks, et toetada inimesi ja peresid eluaseme säilitamisel, võimaldatakse edaspidi toimetulekutoetuse arvestamisel võtta ühe eluasemekulu liigina arvesse ka eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimaksed (sh intressid ja kohustusliku eluasemekindlustuse makse). Muud (vabatahtlikud) kindlustusskeemid (nt töötuse või töövõimetuse korral) ja võimalused nagu näiteks maksepuhkus peavad olema ära kasutatud enne, kui riik asub inimest toetama.

Eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimaksed toimetulekutoetuses arvesse võttes tuleb kohalikul omavalitsusel hinnata, millist täiendavat abi majanduslikesse raskustesse sattunud pere veel vajab, sh hinnata võlanõustamisteenuse vajalikkust ja asjakohasust.

Vastavalt SHS § 133 lõikele 6 tuleb kohaliku omavalitsuse üksustel kehtestada toimetulekutoetuse määramiseks sama paragrahvi lõikes 5 nimetatud kulude piirmäärad, mis tagavad isiku ja tema perekonnaliikmete inimväärse äraelamise. Sellest tulenevalt peab kohalik omavalitsus kehtestama piirmäära ka eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimaksele koos intressi ja kohustusliku varakindlustusmaksega.

Juhul, kui eluaseme soetamiseks võetud laenu leping on rohkem kui ühe inimese nimel (ollakse kaastaotlejad) ning eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakse arvesse võtmist taotleb neist üks osapool eraldi, võetakse toimetulekutoetuse raames eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimaksed arvesse maksimaalselt poole tagasimakse ulatuses.

Oluline on eristada eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimaksed muudest krediitkohustustest. SHS § 133 lg 5 p 11 puudutab eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimaksed koos seaduses nimetatud kõrvalkuludega. Seda ei saa laiendada üldistele tarbimislaenudele, krediitkaardivõla tagasimaksele ega intressidele, millega inimene on

eluasemekulu ajutiselt rahastanud. Kui näiteks küttepuud ostetakse krediitkaardiga, on eluasemekuluks küttepuude ostukulu, mitte hilisem krediitkaardivõla tagasimakse ega krediidiintress.

Tõendite hankimise kulu, näiteks pangatõendi või dokumendikoopia tellimise kulu, ei ole SHS § 133 lg 5 ega lg 6¹ tähenduses eluasemekulu. Sellist kulu ei saa toimetulekutoetuse eluasemekuluna arvesse võtta üksnes põhjusel, et tõend oli vajalik eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakse arvestamiseks.

2) korterelamu haldamise kulu, sealhulgas remondiga seotud kulu;

Teatud eluasemekulu liike, täpsemalt punktis 2 sisalduvat korterelamu haldamise kulu ning punktis 3 sisalduvat korterelamu renoveerimiseks võetud laenu tagasimakset, võetakse toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse vaid siis, kui toimetulekutoetuse taotleja elab korterelamus. Kortерelamu all on seejuures silmas peetud nii kahe korteriga elamuid, ridaelamuid kui ka muid kolme või enama korteriga elamuid, samuti näiteks ühiselamuid ja ühiselamu tüüpi munitsipaalelamuid. Vastava piirangu seadmisega on soovitud vältida haldamise tasu ja elamu renoveerimiseks võetud laenu tagasimakse kompenseerimist toimetulekutoetuse vahenditest üksikelamus elavatele inimestele. Kui korterelamu puhul on maja haldamisega seotud kulud ning elamu renoveerimiseks võetud laenu tagasimaksed elanike jaoks sundkulud, mis kajastuvad korteriühistu või haldusfirma väljastatud kommunaalteenuste arvel ja mida tuleb tasuda selleks, et mitte sattuda võlgadesse, siis üksikelamus elavate inimeste puhul on neil endil üldjuhul võimalus otsustada, millal ja milliseid elamu hooldamisega seotud kulusi teha. Mitmed üksikelamu haldamisega seotud kulud on võrreldavad kortermaja puhul korteriomandi haldamisega seotud kuludega, mida samuti toimetulekutoetuse vahenditest ei kaeta. Näiteks üksikelamu välisukse luku vahetus või remont on võrreldav korteri luku vahetusega, üksikelamu akende vahetus korteri akende vahetusega jms. Samamoodi on eramaja renoveerimiseks-ehitamiseks võetav laen võrreldav korteri renoveerimiseks võetava laenuga, mida toimetulekutoetuse vahenditest ei kaeta sarnaselt eluaseme soetamiseks võetud laenuga või teiste laenudega, mida laenuvõtja endale vabatahtlikult võtnud on. Laenu võtmisega kaasnevad alati riskid ning need jäävad laenuvõtja kanda (võimalikud on muidugi ka erinevad vabatahtlikud kindlustuse skeemid). Põhjendatud korterelamu renoveerimiseks võetud laenu tagasimakse arvestamine eluasemekuluna toimetulekutoetuse määramisel, sest korterelamu renoveerimiseks laenu võtmine ei eelda üldjuhul kõigi korteriomanike nõusolekut, vaid otsus laenu võtmise kohta tehakse korteriomanike lihthäälteenamuse otsuse alusel. Seega toimetulekutoetuse saaja jaoks on renoveerimislaenu tagasimakse sundkulu.

3) korterelamu renoveerimiseks võetud laenu tagasimakse;

4) veevarustuse ja reovee ärajuhtimise teenuste maksumus;

5) soojaveevarustuseks tarbitud soojusenergia või kütuse maksumus;

6) kütteks tarbitud soojusenergia või kütuse maksumus;

7) elektrienergia tarbimisega seotud kulu;

8) majapidamisgaasi maksumus;

9) maamaksukulu, mille arvestamise aluseks on kolmekordne elamualune pind;

10) hoonekindlustuse kulu;

11) olmejäätmete veo tasu.

Kõik eelpool nimetatud eluasemekulud kuuluvad kompenseerimisele eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normi ning kohaliku omavalitsuse volikogu kehtestatud piirmäärade ulatuses. Piirmäärade kehtestamisel arvestatavaid soovitusi ei käsitleta käesolevas kommentaaris eraldi, vaid need on koondatud kohalikele omavalitsustele koostatud eluasemekulude piirmäärade määramise juhendisse.

(6) Kohaliku omavalitsuse üksus kehtestab toimetulekutoetuse määramiseks käesoleva paragrahvi lõikes 5 nimetatud kulude piirmäärad, mis tagavad isiku ja tema perekonnaliikmete esmase toimetuleku. Kohaliku omavalitsuse üksus vaatab kehtestatud piirmäärad vähemalt üks kord aastas üle ning vajaduse korral kehtestab uued piirmäärad.

Seadusandja on jätnud piirmäärade suuruse omavalitsuste otsustada, sest eluasemekulude tase ja teenuste hinnad on piirkonniti erinevad. Samas seob säte piirmäärade kehtestamise selge eesmärgiga: need peavad tagama isiku ja perekonna esmase toimetuleku, s.t katma vältimatud eluasemekulud sellisel määral, et toimetulekutoetuse eluasemekulude arvestus täidaks oma rolli vaesusrisiki ja eluasemekaotuse ohu leevendamisel. KOV otsustab, kas seab üürile ja eluasemelaenu tagasimaksele mitu piirmäära või ühe. Ka STAR-is saab KOV-i STAR administraator üürile seada mitu piirmäära. Kehtestatud piirmäärad peavad olema sellised, mis võtavad arvesse kohalikku eripära ja seda, et sellistes piirides oleks reaalselt võimalik ka eluaset leida.

Kehtestatud eluasemekulude piirmäärad tuleb üle vaadata vähemalt üks kord aastas ning vajaduse korral kehtestada uued piirmäärad. Kuivõrd kehtestatud piirmäärad peavad tagama isiku ja tema perekonnaliikmete inimväärse äraelamise, siis on oluline, et kohaliku omavalitsuse üksused neid regulaarselt hindaksid. Kui selgub, et eluasemekulude piirmäärasid pole vaja iga-aastaselt muuta, siis tuleb ka see otsus dokumentaalselt tõendada.

Ülevaatamise dokumenteerimisel (kui järeldus on “muutmise vajadust ei ole”) saab lähtuda HMS vormivabadusest ja asjaajamise põhimõttest: menetlustoimingu vormi valib haldusorgan, kui erisätet pole (HMS § 5). Samas peab haldusorgan menetluses olulised dokumendid ning märkmed säilitama (vajadusel toimikusse koondama) nii, et oleks kontrollitavalt tuvastatav, et ülevaatus toimus ja mis oli järeldus (HMS § 19).

Praktikas on seega oluline, et KOV-l oleks igal aastal kirjalik jälg (nt vallavalitsuse istungi protokoll/protokolliline otsus, ametiasutuse teenistuslik märged vms), millest selgub ülevaatamise aeg, aluseks olnud info ning järeldus “piirmäärad vaadati üle ja muutmist ei peeta vajalikuks”. KOVi protokoll, kus teemat arutati ja järeldus selgelt kirjas, võib olla ülevaatamise dokumenteerimiseks piisav, kuid see ei asenda volikogu määrust juhul, kui piirmäärasid on vaja muuta. Kui piirmäärad on kehtestatud volikogu määrusega, siis nende muutmine peab tulenema volikogu määrusega (mitte vallavalitsuse korralduse või protokollilise otsusega).

Soovitatav on kodulehel piirmäärade juurde lisada nt sulgudesse täiendavalt, et piirmäärad on üle vaadatud pp.kk.aa. See väldib küsimusi, kas ja millal on piirmäärad üle vaadatud või muudetud.

Piirmäärade asjakohasust hinnatakse põhiliselt kolmel viisil:

- a) analüüsitakse piirmäära ületavate kulude põhjusi varasemates menetlustes,
- b) analüüsitakse teenuste hinnataseme muutust või üldist tarbijahindade kallinemist,
- c) tehakse võrdlusi teiste KOVide vastavate määradega.

Selleks, et KOV saaks analüüsida piirmäära ületavate kulude põhjusi, saab Sotsiaalkindlustusametilt (SKA) küsida varasemate menetluste eluasemekulude arvestamise statistikat. STAR1 rakenduses on juhendite alt leitav andmepäringu mall SKA-le. Andmepäring sätestab vajalikud komponendid andmete küsimiseks, mis on olulised analüütikule päringukoodi koostamise kui ka andmekaitse vaatenurgast. Näiteks, kes andmeid küsib, eesmärgi kirjeldus, viide õigusaktile, andmekoosseisu kirjeldus, päringu taustakriteeriumid ja kuhu andmed edastada ning millisele isikukoodile/sertifikaadile krüpteerida.

Oluline on piirmäärade kehtestamise protsessi kaasata majandusala kolleege või analüütikuid, kes oskavad vajadusel piirmäärade suuruse adekvaatsuse osas nõu anda või kaasa rääkida. **Peale piirmäärade kehtestamist, tuleb ära muuta eluasemekulude piirmäärad ka STAR-is.**

(6¹) Lisaks käesoleva paragrahvi lõikes 5 nimetatule võib kohaliku omavalitsuse üksus toimetulekutoetuse arvestamisel üksi elavale isikule või perekonnale, kellele on toimetulekutoetuse arvestamisele vahetult eelnenud kuuel kuul määratud toimetulekutoetus, võtta arvesse muid ühekordseid eluasemekulusid, mille tegemise vajadus on vältimatu ja tuleneb õigusaktist või on tingitud ohust inimese tervisele või elule, kuni ühe toimetulekupiiri ulatuses kalendriaasta jooksul.

Kui pere on kuuel järjestikusel kuul saanud toimetulekutoetust, siis tekib õigus saada lisatoetust, kui see on vajalik. Näiteks deformeerunud kraanikausi või WC-poti välja vahetamiseks, gaasi- või suitsuanduri soetamiseks jne. Oluline on, et see vajadus on sisuline mitte esteetiline. Näiteks mitte toimiv kraanikauss või WC-pott võib põhjustada uputuse, puuduv gaasiandur või kontrollimata/hooldamata gaasiseade on eluohtlik jne. Piltlikult öeldes asjaolu korral, et pere soovib roosat WC-potti, ei ole erandi tegemine põhjendatud. Samas on sotsiaaltöötajal võimalus uurida ja juhtida toetuse taotleja tähelepanu sellele, kas abivajava pere kodus on elementaarsed ohutusseadmed olemas (suitsu- ja gaasiandur, tulekustuti jms) ja erandi korral soodustada ka selle võimaluse kasutamist. Samas võib samadest vahenditest arvestada korstnapühkimise, katuselt lume ja jääpurikate eemaldamise jms kulusid, mille mittetegemisel võivad olla inimestele ohtlikud tagajärjed. Lisaks võib samadest vahenditest arvestada ka eluasemekulusid, mis jääb puudu nt gaasiballooni ostmise või septiku tühjendamise kuludest.

(7) Eluasemekulude tasumisel varem tekkinud võlgnevust ei arvata toimetulekutoetuse arvestamisel jooksval kuul tasumisele kuuluvate eluasemekulude hulka ja see ei kuulu katmisele toimetulekutoetuse arvelt.

Sellist kulu võib KOV katta oma eelarvest.

(7¹) Eluasemekulusid võetakse toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse selle eluaseme korral, kus toimetulekutoetuse taotleja alaliselt elab ja mis asub selle kohaliku omavalitsuse üksuse haldusterritooriumil, kust toetust taotletakse, välja arvatud käesoleva seaduse § 131 lõikes 8 nimetatud isiku puhul.

SHS § 133 lg-s 5 nimetatud eluasemekulusid võetakse arvesse vaid selle eluaseme osas, kus alaliselt elatakse ja mis asub selle kohaliku omavalitsuse haldusterritooriumil, kust toetust taotletakse. Täiendus on vajalik, kuna praktikas on esinenud probleeme mõistmisega, millise eluaseme kulusid on võimalik kohalikul omavalitsusel arvesse võtta, kuivõrd toimetulekutoetust maksab see omavalitsus, kelle haldusterritooriumil inimene tegelikult elab, kuid inimese vara võib asuda teises piirkonnas. Lõikega sätestatakse, et kohalik omavalitsus saab eluasemekulusid arvesse võtta vaid siis, kui antud eluase asub nende haldusterritooriumil.

Lisatavas lõikes tehakse erand SHS § 131 lõikes 8 nimetatud isikute puhul. Toimetulekutoetuse määramisel loetakse perekonna koosseisu kuni 24-aastane põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses õppiv õpilane ja kuni 24-aastane ülikoolis, rakenduskõrgkoolis või kutseõppeasutuses õppiv üliõpilane juhul, kui tema rahvastikuregistrisse kantud elukoha aadressiandmed langevad kokku tema perekonnaliikmete elukoha aadressiandmetega. Kui sellisel kuni 24-aastase õpilasel või üliõpilasel on eraldi eluasemekulud (nt ühiselamu üürikulu), siis arvestatakse neid perekonnale toimetulekutoetuse määramisel täiendava kuluna selliselt, et perekonna kohta arvestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normile lisatakse 18 m² pinda õppuri kohta. Sellisel juhul ei pea õpilase või üliõpilase eluase, mille kulusid toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse võtta soovitakse, asuma selle kohaliku omavalitsuse haldusterritooriumil, kust perekond toetust taotleb.

(8) Üüri ei võeta toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse, kui üürileandjaks ja üürnikuks on käesoleva seaduse § 131 lõike 7 punktis 1 või 2 nimetatud isikud või kui üürileandjaks on äriühing, mille osanik, aktsionär või juhtorgani liige on taotleja ise või temaga abielus, registreeritud kooselus või abieluga sarnases suhtes olev isik või tema esimese ja teise astme alaneja või üleneja sugulane.

Üüri ei võeta arvesse, aga muid eluasemekulusid küll, kui on olemas õiguslik alus eluaseme kasutamiseks.

Kirjeldatud piirang on mõeldud selleks, et toimetulekutoetuse arvestuses loetaks eluasemekuluks üüri eelkõige siis, kui tegemist on sisulise ja vältimatu kuluga kolmandale isikule, mitte perekonna sees või taotlejaga seotud äriühingu kaudu liikuvate maksetega. Säte lähtub eeldusest, et kui üürileandja ja üürnik on omavahel abielus, registreeritud kooselus, abieluga sarnases suhtes või esimese ja teise astme alanejad/ülenejad sugulased (st vanem–laps ja vanavanem–lapselaps), siis üüri tasumine ei väljenda samal moel turupõhist eluasemekohustust, vaid on sisuliselt perekonnasisene raha liikumine. Seetõttu ei suurenda selline üürikulu toimetulekutoetuse arvestuses eluasemekulusid.

Sama loogika on viidud üle olukordadesse, kus üürisuhe toimub äriühingu kaudu, kuid äriühing on taotlejaga või tema lähedastega tihedalt seotud (osanik, aktsionär või juhtorgani liige). Sellisel juhul võib üürimakse sisuliselt jääda samasse majanduslikku ringi ning ei peegelda vältimatut kulu sõltumatule üürileandjale; seetõttu jäetakse ka see üür arvestusest välja. Praktikas tähendab see, et kui taotleja elab näiteks eluruumis, mis kuulub tema enda (või abikaasa/partneri, vanema vms) osalusel või juhitud äriühingule, siis üürikulu ei lähe toimetulekutoetuse eluasemekulude hulka, isegi kui leping ja maksed on vormistatud.

Oluline on, et säte puudutab üüri kui eluasemekulu liiki: see ei välista automaatselt muude § 133 lõikes 5 nimetatud eluasemekulude arvesse võtmist (näiteks kommunaalkulud), kui need on taotleja kanda, tasumisele kuuluvad ja nõuetekohaselt tõendatud.

Samuti ei tähenda see, et isik jääb ilmtingimata toetuseta. See tähendab, et eluasemekulude arvestuses ei suurendata toetuse suurust üüriga, mis tuleneb lähedussuhtest või kontrollitavast äriühingust, ning toetuse arvestus toimub muude lubatavate kulude ja sissetulekute alusel.

TTT menetlemise praktikas esitatakse järjest rohkem üürilepinguid, mis on sõlmitud eespool nimetatud isikute äriühingutega. Aga ka sel juhul kehtib ülalpidamiskohustus eespool nimetatud isikute suhtes ja äriühingu alt lepingu sõlmimine ei tohiks ülalpidamiskohustust vähendada. Kui nende inimeste vahel on sõlmitud üürilepinguid, ei saa TTT-ga hüvitatavaks eluasemekuludeks arvestada üürikulu, küll aga saab arvestada muid sellel elupinnal elades tekkivaid eluasemekulusid. Muudatustega soovitakse tagada sotsiaaltoetuste sihipärane kasutamine, õiglane ja läbipaistev menetlus ning vähendada sotsiaalabi väärkasutamise riske.

(9) Maamaksukulu ei võeta toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse, kui taotleja on maamaksu tasumisest täielikult või osaliselt vabastatud maamaksuseaduse § 11 alusel.

(9¹) Eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakse võetakse toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse juhul, kui:

1) eluaseme soetamiseks on laenu võtnud toimetulekutoetuse taotleja ise või tema käesoleva seaduse § 131 lõikes 7 nimetatud perekonnaliige, kui toetust taotleb perekond;

Eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakseid võetakse toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse vaid juhul, kui nimetatud laenu on võtnud toimetulekutoetuse taotleja ise või tema perekonnaliige SHS § 131 lõike 7 tähenduses (laenuleping on nende nimel).

2) eluaseme soetamiseks võetud laenu puhul on kasutatud maksepuhkuse saamise võimalust või esitab toimetulekutoetuse taotleja või tema perekonnaliige dokumendi, mis tõendab, et maksepuhkuse andmist ei ole peetud võimalikuks;

Paragrahvi eesmärk on muu hulgas vältida olukorda, kus inimene või pere ei ole pangaga püüdnud raskele majanduslikule olukorrale lahendusi leida ning ootab, et riik asuks tema kulusid hüvitama. Inimene peab majanduslike raskuste korral esmalt ise pingutama ja pöörduma panga poole, et küsida maksepuhkust – olenemata sellest, kas pank maksepuhkust lõpuks võimaldab või mitte. Laenu tagasimakset saab arvestada juba alates hetkest, kui inimene on taotluse esitanud. Toetuse arvestamisel ei ole nõutud, et maksepuhkuse võimalus oleks täielikult ära kasutatud, vaid piisab sellest, kui inimene on maksepuhkuse saamiseks pöördunud laenuandja poole. Kui pank maksepuhkust ei võimalda, tuleb selle kohta esitada tõend. Kui maksepuhkus on antud, tuleb arvestada, et inimene maksab sel ajal sageli edasi intressi ja kohustuslikku kindlustust – need kulud võetakse samuti TTT arvestamisel arvesse. Kuna eluasemelaenu makseid saab arvesse võtta kuni kuue kuu ulatuses kalendriaastas (§ 133 lõige 92), tuleb panga tõend maksepuhkuse kohta esitada igal aastal uuesti. Muudatuse eesmärk on tagada õigusselgus ja vältida erinevaid tõlgendusi praktikas.

3) isik ei ole sõlminud makseraskuste ennetamiseks vabatahtlikku kindlustust või see ei kata täies ulatuses eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakset.

Lisaks võetakse laenu tagasimakse toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse juhul, kui isik ei ole sõlminud makseraskuste ennetamiseks vabatahtlikku kindlustust või see ei kata täies ulatuses eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakset.

4) laenuga soetatud eluase on taotleja rahvastikuregistrijärgne elukoht.

Laenuga soetatud eluase peab olema eluasemekuluna arvestamiseks taotleja rahvastikuregistrijärgne elukoht. Kehtiva seaduse järgi võetakse eluasemekulusid TTT arvestamisel arvesse selle eluaseme korral, kus TTT taotleja alaliselt elab ja mis asub selle KOV-i haldusterritooriumil, kust toetust taotletakse. Kui riik on üle võtnud kohustuse, mis on inimesele soodne, on lisatingimus rahvastikuregistrijärgse ja tegeliku elukoha kokkulangemine, et tagada, et see eluase on vajalik ja seal tõepoolest elatakse. Ei ole ühtki põhjust, miks laenuga ostetud ainus eluruum, mille eest soovitakse TTT taotlemisel eluasemelaenu hüvitada, ei peaks olema taotleja tegelik ja rahvastikuregistrijärgne elukoht. Kui laenuga ostetud elukoht ei vasta rahvastikuregistri andmetele, võib see tähendada, et inimene võib saada hüvesid mitmest KOVist – tegelikust ja rahvastikuregistrijärgsest elukohast. Muudatus puudutab eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakse arvestamist TTT menetluses. Toetuse taotleja tegeliku ja rahvastikuregistrijärgse elukoha arvestamine aitab tagada õiglase, läbipaistva ja tõhusa TTT jaotamise, vähendades toetuste väärkasutust.

(9²) Eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakseid võetakse toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse kuni kuus kuud kalendriaasta jooksul.

Lõikega 9² sätestatakse maksimaalne aeg, mille jooksul on võimalik eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakseid toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse võtta. Eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakseid võetakse toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse kuni kuus kuud kalendriaasta jooksul. Eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimaksete puhul on lähtutud sellest, et hätta sattumise korral asub riik ajutiselt inimest toetama laenu tagasimaksetega, kuid sellest ei saa kujuneda alaline meede eluaseme soetamiseks. Kuuekuuline periood, mida on võimalik kasutada järjest või hajutatuna aasta jooksul, on kooskõlas nii keskmise toimetulekutoetuse saamise kordade arvuga kui ka Eesti Töötukassa statistikaga.

Kuuekuuline periood annab võimaluse perel rahaasjad üle vaadata ja jõuda selgusele, mis võimalused oleks eluaset säilitada. Siin on mõistlik kaasata vajadusel võlanõustaja, kes aitab pere eelarves selgust saada.

Riik hüvitab eluasemelaenu tagasimakseid maksimaalselt kuuel kuul kalendriaasta jooksul. See tähendab, et kordade arvestamisel loetakse ainult positiivsed otsused. Kui isik taotleb eluasemelaenu tagasimakse hüvitamist aga ta saab negatiivse otsuse, siis taotluse negatiivne otsuse kordade arvestusse ei lähe. Selliselt toimetab ka STAR.

(10) Kohaliku omavalitsuse üksus arvestab perekonnale toimetulekutoetuse määramisel täiendava kuluna käesoleva seaduse § 131 lõikes 8 sätestatud isikute eluasemekulud vastavalt käesoleva paragrahvi lõigetes 5 ja 6 sätestatule. Perekonna kohta arvestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normile lisatakse iga käesoleva seaduse § 131 lõikes 8 sätestatud isiku kohta ühe perekonnaliikme kohta arvestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud norm.

Eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normiks loetakse 18 m² iga perekonna liikme kohta ning lisaks 15 m² perekonna kohta. Kui eluruumi tubade arv on võrdne selles eluruumis alaliselt elavate inimeste arvuga ja eluruumi üldpind on sotsiaalselt põhjendatud normist suurem, siis võetakse normpinnana arvesse eluruumi üldpind. Eluruumis üksinda elavatele pensionäridele ning osalise ja puuduva töövõimega inimestele võib toimetulekutoetuse määramisel arvestada normpinnaks kuni 51 m². Kui perekonnaliikmete hulka kuuluval kuni 24-aastaselt õpilasel või

üliõpilasel on täiendavad eluasemekulud, lisatakse perekonna kohta arvestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normile 18 m² pinda õppuri kohta.

§ 134. Toimetulekutoetuse määramine ja maksmine

Toimetulekutoetuse määramise, määramisest keeldumise, toetuse vähendamise või määramata jätmise otsus on haldusakt ning see peab olema koostatud formaalselt õigesti ja vastama haldusmenetluses kohaldatavatele vormi- ja põhjendamisnõuetele. Haldusakt peab olema isikule arusaadav, üheselt mõistetav ja kontrollitav. Otsusest peab nähtuma, milline taotlus lahendati, millise kuu eest toetust taotleti, milline otsus tehti, millistele õigusnormidele otsus tugineb ning millised faktilised asjaolud ja tõendid olid otsuse tegemisel määravad.

Eelkõige peab otsuses olema selgelt eristatav resolutsioon ehk otsustuse lõppjärelendus: kas toimetulekutoetus määratakse, jäetakse määramata, määratakse osaliselt või vähendatakse määratavat summat. Kui toetust määratakse osaliselt või keeldutakse selle määramisest, peab otsusest nähtuma konkreetne põhjus, miks taotlust ei rahuldatud täies ulatuses. Üksnes üldine märge, et sissetulek ületab toimetulekupiiri või et taotlejal on piisavad varalised vahendid, ei pruugi olla piisav, kui otsusest ei selgu, milliste andmete ja arvutuste põhjal sellisele järeldusele jõuti.

Otsuses tuleb esitada ka põhjendused. Põhjendustes tuleb kajastada olulised faktilised asjaolud, kasutatud tõendid, kohaldatud õigusnormid ning vajaduse korral kaalutlused. Kui otsus põhineb arvutusel, peab otsusest olema arusaadav vähemalt see, millised sissetulekud arvesse võeti, millised summad jäeti arvesse võtmata, millised eluasemekulud arvestati, milliseid kulusid ei arvestatud ja millisel põhjusel. Kui otsus põhineb kaalutusõigusel, näiteks SHS § 134 lg 4 alusel toetuse määramata jätmisel või vähendamisel, peab otsuses olema näha, milliseid asjaolusid KOV kaalus ja miks jõuti just sellise tulemuseni.

Riigikohtu halduskolleegiumi 02.07.2026 otsuse nr 3-22-2592 valguses on oluline, et otsusest nähtuks ka konkreetse laekumise või kulu tegelik käsitlus. Kui vaidlus puudutab kontole laekunud summat, peab otsusest olema arusaadav, kas KOV käsitas seda sissetulekuna, tegeliku laenuna, konkreetse kulu katmiseks saadud hüvitisena, lähedase üldise toetuse või kingitusena, ülalpidamiskohustuse täitmisena või varana. Samuti peab olema põhjendatud, miks kohaldati või ei kohaldatud vastavat SHS-i alust. Sama kehtib eluasemekulude puhul: otsusest peab nähtuma, kas kulu oli jooksva kuul tasumisele kuuluv, kas see kuulus seaduses nimetatud arvesse võetavate eluasemekulude hulka ning miks kulu arvestati või arvestamata jäeti.

Haldusakt peab vastama ka vorminõuetele. Otsuses peavad olema märgitud haldusakti andnud haldusorgan, otsuse kuupäev, vajaduse korral number, adressaat, otsustuse sisu, õiguslik alus, põhjendused, vaidlustamisviide ning haldusakti andja või pädeva isiku andmed. Vaidlustamisviites tuleb selgelt märkida, kuhu, millise tähtaja jooksul ja millises korras saab isik otsuse peale vaide või kaebuse esitada. Vaidlustamisviide ei asenda otsuse sisulist põhjendamist, kuid on oluline osa isiku õiguste kaitse tagamisest.

Kui haldusakt on formaalselt puudulik, näiteks selles puudub selge resolutsioon, õiguslik alus, põhjendus või vaidlustamisviide, võib see raskendada isikul oma õiguste kaitsmist ning muuta haldusakti kohtuliku kontrolli keeruliseks. Seetõttu tuleb toimetulekutoetuse otsuste koostamisel pöörata tähelepanu nii otsuse sisulisele õiguspärasusele kui ka sellele, et otsus oleks vormiliselt korrektne, põhjendatud ja adressaadile arusaadav.

(1) Toimetulekutoetust määrab ja maksab kohaliku omavalitsuse üksus jooksvaks kuuks käesoleva seadusega kehtestatud ulatuses, tingimustel ja korras. Eelnevate kuude eest toimetulekutoetust tagasiulatuvalt ei määrata.

(2) Toimetulekutoetus määratakse viie tööpäeva jooksul pärast kõikide dokumentide esitamist.

Toimetulekutoetuse menetlemise ja määramise tähtaegadele on Sotsiaalkindlustusameti järelevalve talitus pööranud korduvalt tähelepanu. Vahel on KOV-il välja kujunenud oma praktika menetlustähtaegade ja väljamaksete tegemise osas, mis ei lähtu sotsiaalhoolekande seadusest. Teadmatusel lähtutakse nii HMS-is sätestatud tähtaegadest kui ka näiteks SÜS-is välja toodud tähtaegadest. Oluline on silmas pidada, et sotsiaaltoetuste ja -teenuste puhul tuleb lähtuda SHS-is kirja pandust; kui seal puuduvad täpsustused näiteks menetlusaja kohta, tuleb lähtuda SÜS-ist ning kui ka seal puudub sellekohane info, tuleb lähtuda HMS-is sätestatust.

(3) Toimetulekutoetuse määramisel hindab kohaliku omavalitsuse üksus, kas toetuse taotleja või mõni tema perekonnaliikmetest vajab lisaks toimetulekutoetusele ka muud sotsiaalhoolekandelist abi.

Tegemist on olulise sättega, mille kohaselt ei ole toimetulekutoetus eraldiseisev meede, vaid seda tuleks vaadata koostoimes teiste abimeetmetega. Kindlasti ei vaja kõik toimetulekutoetuse saajad muid abimeetmeid (eriti need, kes saavad toetust ühel või kahel kuul ning on ajutiselt hätta sattunud), kuid paljud neist siiski vajaks ulatuslikumat abi, mis toetaks paremini nende toimetulekut. Seda näitab ka sissejuhatuses toodud statistika, mille kohaselt saadakse aastas toimetulekutoetust kõige sagedamini ühel-kahel korral. Pikaajalised toimetulekutoetuse saajad on kindlasti sihtgrupp, kelle puhul tuleb selgeks teha toimetulematus põhjused ning väljaselgitatud vajadustele tuginedes pakkuda ka muid vajalikke abimeetmeid. Näiteks võib perel olla abi vaja selleks, et poest soodsamaid toiduaineid valida (inimene ei pruugi mõista, et vaatama peaks nt kilohinda mitte mingi konkreetse toidukoguse maksumust) ning abi võib olla vaja ka selleks, et üldse õppida ise toitu valmistama, et mitte osta igapäevaselt valmistoitu. Ka selline tegevus võiks kuuluda näiteks toimetulekuõppe alla, millega toimetulekutoetuse maksmist siduda (§ 134 lg 4 p 5). Toimetulekutoetuse maksmine ei tohiks olla eesmärk omaette, vaid see peaks panustama üldise toimetuleku paranemisse ning see eeldab kohalikult omavalitsuselt ka vajalike teenuste loomist ja pakkumist.

Üha enam peame liikuma selles suunas, et ka toetuse maksja (haritud ja pädev spetsialist) tegeleb inimese sisuliste probleemidega. Inimene ei pea teadma, mis on tema vajadused, kui ta KOV-i pöördub, vaid KOV peab inimese abivajaduse hindama. Juhtumikorralduslik lähenemine tagab efektiivsema abi osutamise.

(3¹) Kohaliku omavalitsuse üksus tagab:

- 1) toimetulekutoetuse taotlejale, kelle suhtes on algatatud täitemenetlus, võlanõustamisteenuse kättesaadavuse;**
- 2) toimetulekutoetuse saajale toetavad tugiteenused, mis parandavad isiku toimetuleku- ja majandamisoskusi.**

Eesmärgiks on sätestada selgemalt täitemenetlusvõlglaste, toimetulekutoetuse saajate ja teiste abivajajate toimetulemist toetavate tugiteenuste abil. Selleks, et parandada abivajajate toimetulekut, tuleb võlglastele tagada ka võlanõustamisteenuse kättesaadavus, mis aitab saada ülevaate inimese majanduslikust toimetulekust, sh täitemenetlusvõlgade olukorrast ja

kinnipidamiste õiguspärasusest ning inimese üldistest majandamisoskustest ja rahatarkusest, milles on võimalik pakkuda inimesele täiendavat abi. Võlanõustamisteenus on üks 13-st sotsiaalhoolekande seadusest tulenevast kohustuslikust kohaliku omavalitsuse teenusest, mida abivajajale tuleb vajaduse korral tagada. Võlanõustamisteenus on suunatud inimeste otseseks abistamiseks võlakoorma kontrolli alla saamiseks ning ennetamaks uute võlgade võtmist. Võlanõustamine panustab omakorda toimetulekutoetuse üldise eesmärgi saavutamisse, milleks on lisaks inimese esmavajaduste (minimaalsele) rahuldamisele soodustada ka inimeste iseseisvat toimetulekut.

Toimetulekutoetuse saajatele tuleb tagada toetavad tugiteenused (tugiisiku- ja võlanõustamisteenus, majandus-, toimetuleku- või rahatarkuseõpe jm) vastavalt sellele, millised on toimetulekutoetuse taotleja vajadused toimetuleku parandamiseks. Seaduse kohaselt on kohaliku omavalitsuse üksusel kohustus hinnata toimetulekutoetuse määramisel, kas toetuse taotleja või mõni tema perekonnaliikmetest vajab lisaks toimetulekutoetusele ka muud sotsiaalhoolekandelist abi. Kindlasti ei vaja kõik toimetulekutoetuse saajad muid abimeetmeid (eriti need, kes saavad toetust 1-2 kuul ning on ajutiselt hätta sattunud), kuid paljud neist siiski vajavad ulatuslikumat abi, mis toetaks paremini nende toimetulekut.

Pikaajalised toimetulekutoetuse saajad on kindlasti sihtgrupp, kelle puhul tuleb selgeks teha toimetulematuse põhjused ning väljaselgitatud vajadustele tuginedes pakkuda ka muid vajalikke abimeetmeid.

Siinkohal on oluline teha koostööd ka Töötukassaga, sest paljud töötud vajavad tööle saamiseks just sotsiaalvaldkonna tuge ja teenuseid.

(4) Kohaliku omavalitsuse üksus võib jätta toimetulekutoetuse määramata või vähendada määratavat toimetulekutoetuse summat, kui:

- 1) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige on töövõimeline tööealine isik, kes ei tööta ega õpi täiskoormusega ega viibi akadeemilisel puhkusel;**
- 2) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige on töövõimeline tööealine isik, kes ei tööta ega ole Eesti Töötukassas töötuna arvele võetud;**

Abivajaja suunamine töötukassasse on kindlasti üks hea variant tööle asumise soodustamiseks, kuid see ei ole ainus võimalus. Samuti tuleb hinnata inimese potentsiaali ja võimekust tööturul osalemiseks. Näiteks tõsiste alko- või narkoprobleemidega inimest ei pruugi olla mõistlik suunata kohe töötukassasse, vaid pigem rehabiliteerivale teenusele. Äsja vanglast vabanenud inimene võib vajada enne tööturule asumist rehabiliteerivaid, toimetulekut soodustavaid teenuseid (näiteks KOV enda poolt korraldatud teenused). Kaalutusotsuste puhul tuleks silmas pidada inimeste individuaalseid erisusi ning langetada otsus selle põhjal.

4) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige on töövõimeline tööealine isik, kes ei tööta ja on ilma mõjuva põhjuseta keeldunud kohaliku omavalitsuse üksuse pakutud sobivast tööst;

Siin on võimalik, et kui üks inimene kolmeliikmelisest perest ei tee koostööd vms, siis toetust ei maksta või toetuse summat vähendatakse selle ühe inimese osas. Samas, kui otsus jätkaks pere/lapse raskesse olukorda, siis ei pruugi olla seda mõistlik kasutada. Võib-olla tuleb pöörata tähelepanu sellele, et näiteks eluasemekulud saaks kindlasti kaetud ja mitte koostööalt inimese toimetulekupiiri arvelt toimub toetuse vähendamine.

KOV saab organiseerida näiteks heakorratöid ja rakendada sinna toetuse saajate potentsiaali, kui seda mingil põhjusel töötukassal ei ole õnnestunud teha (või ei ole see olnud mõistlik). Sellisteks heakorratöödeks võib olla näiteks lumekoristus, lume sulamise järgselt risu kokku korjamine, lehtede riisumine vms. Tõenäoliselt saaks väiksema vaevaga palgata antud tööd tegema mõne koristusfirma, kuid siinjuures on oluline see, et mitteaktiivsete inimeste aktiivsus tõuseks, pakkudes neile võimetekohase töö tegemist, võimalust uute kogemuste saamiseks, oskuste harjutamiseks, sisetuleku teenimiseks jms.

5) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige on töövõimeline tööealine isik, kes ei tööta ja on ilma mõjuva põhjuseta keeldunud kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatavast iseseisvat toimetulekut soodustavast sotsiaalteenusest;

Kui toimetulekutoetuse saajal hakkab paremini minema, näiteks suudab ta asuda tööle või õpib paremini toime tulema, on see ka KOV-ile kasulik, sest väheneb inimese abivajadus ning suureneb tema võimalus ja võimekus panustada ühiskonnaellu (mis omakorda võimaldab inimesele eneseteostust ja tõstab rahulolu). Selle kaalutluspunkti alla sobib näiteks **toimetulekuõppe** organiseerimine (sellega saab välja selgitada neid inimesi, kes väidetavalt tööl ei käi, sisetulekut ei oma, aga mingil põhjusel päevasel ajal KOV poolt pakutavates toimetulekut soodustavates programmides osaleda ei saa). Toimetulekuõppe sisustamisel on erinevaid võimalusi – eelarve planeerimise õppimine, toidutegemise õppimine vms (vt nt Valga poolt korraldatav [toimetulekuõpe](https://www.tallinn.ee/et/teenused/toimetulekuope), § 21). Tallinna poolt korraldatav toimetulekuõpe (<https://www.tallinn.ee/et/teenused/toimetulekuope>), toimetulekunõustamine (<https://www.tallinn.ee/et/teenused/toimetulekunoustamine>) ja majandamisnõustamine (<https://www.tallinn.ee/et/teenused/majandamisnoustamine>) või Pärnu [Sotsiaalõppeteenus - Pärnu linn](#). Samuti on võimalik koostöös teenusepakkujaga pakkuda sihtgrupile, kellel on sõltuvusprobleemid ning kellele muu ei ole jõukohane, rehabilitatsiooniteenust.

6) toimetulekutoetuse taotlejal või temaga koos elaval ülalpidamist saama õigustatud lapsel või muul abi vajaval alanejal või ülenejal sugulasel, kes ei ole võimeline ennast ise ülal pidama, on õigus saada elatist, kuid taotleja keeldub elatise saamise kohta dokumenti esitamast või elatist sisse nõudmast;

Lähedaselt saadud summa käsitlemisel tuleb vajaduse korral eraldi hinnata, kas raha andnud isikul võib olla taotleja ees ülalpidamiskohustus. See küsimus ei asenda laenu või sisetuleku käsitlemist SHS § 133 alusel, vaid võib olla eraldi kaalutlus SHS § 134 lg 4 p 6 alusel. Kui kohus on elatise välja mõistnud ja kohustatud isik teeb ülekande elatise katteks, ei saa seda ülekannet üksnes selle nimetuse järgi käsitada laenu, hüvitise, toetuse või kingitusena. Kui kohus ei ole ülalpidamiskohustust kindlaks teinud, saab KOV hinnata, kas taotlejal võib olla võimalik saada elatist ning kas ta on mõistlikult kasutanud oma võimalusi enda ja oma perekonna majandusliku olukorra parandamiseks. Seejuures võib KOV kaaluda, kas on põhjendatud suunata taotlejat kasutama seadusest tulenevaid võimalusi ülalpidamise saamiseks, kui asjaolud viitavad sellele, et tal või tema lapsel võib olla õigus suuremale ülalpidamisele. Hinnangut andes tuleb arvestada kõiki juhtumi asjaolusid tervikuna. Näiteks võib olla asjakohane hinnata ka muid tõendatud panuseid lapse ülalpidamisse, mitte üksnes rahaliste ülekannete suurust. KOV hinnang ei asenda kohtu otsust perekonnaõigusliku ülalpidamiskohustuse olemasolu ega ulatuse kohta.

7) kohaliku omavalitsuse üksus leiab, et toimetulekutoetuse taotleja või tema perekonna kasutuses või omandis olev vara, selle üürimine, rentimine või müümine tagab temale või perekonnale toimetulekuks piisavad elatusvahendid;

SHS § 134 lg 4 p 7 kohaldamisel tuleb eristada sissetulekut ja vara. Tegelik laen, mille inimene saab ja mille suhtes tal tekib tagasimaksekohustus, ei ole SHS §-de 131 jj mõttes sissetulek. Samas võib inimese kasutuses olev raha, säästud, likviidsed varad, sissenõutavad nõuded või muu vara olla § 134 lg 4 p 7 alusel arvesse võetav, kui selle kasutamine, üürimine, rentimine või müümine võimaldab tal või tema perekonnal toimetuleku sisuliselt tagada.

Laenu puhul tuleb olla täpne. Uue tegeliku laenu saamine ei ole sissetulek ega automaatselt vara, mille arvelt eeldada toimetulekut, sest sellega kaasneb tagasimaksekohustus. Seevastu varem teisele isikule antud laenu tagasisaamine, sissenõutav nõue või juba olemasolev rahaline jääk võib olla vara, mille kasutatavust saab § 134 lg 4 p 7 alusel hinnata. Otsuses peab olema arusaadav, kas KOV käsitles konkreetset summat sissetulekuna, sissetulekust välja jäetava summana või varana.

Vara kasutatavuse hindamisel tuleb lähtuda konkreetse juhtumi asjaoludest. Näiteks võib vara hulka kuuluda arvelduskontol olev rahajääk, säästud, täiendav kinnisvara, sõidukid või sissenõutavad nõuded teiste isikute vastu. Kui inimesel on vara, mida on võimalik kasutada, välja üürida, rentida või müüa, tuleb hinnata, kas selle kasutamine võimaldaks tal endal või tema perekonnal oma toimetulekut parandada. Seejuures tuleb arvestada ka vara tegelikku kasutatavust ning kohalikke olusid. Näiteks võib kinnisvara müümine või üürileandmine olla erinevates piirkondades erineva realistlikkusega ning vara võõrandamine ei pruugi olla võimalik lühikese aja jooksul. KOV peab hindama, kas takistused vara kasutamisel on objektiivsed või tulenevad sellest, et taotleja ei soovi põhjendamatult oma võimalusi kasutada.

Kõikide SHS § 134 lõikes 4 sätestatud aluste puhul on tegemist kaalutusotsusega. Enne toimetulekutoetuse vähendamist või määramata jätmist tuleb KOV-il selgitada taotlejale tema kohustust teha pingutusi oma materiaalse olukorra parandamiseks ning vajaduse korral leppida kokku mõistlikes sammudes vara kasutamiseks või võõrandamiseks. Need kokkulepped ja nende põhjendused tuleb menetluses asjakohaselt dokumenteerida. Kui kokkulepitud tähtjaks ei ole vara kasutusele võetud või võõrandatud, tuleb hinnata, kas selleks esinesid objektiivsed takistused või mitte.

Asjaolu, et inimene soovib koguda raha tulevikus suurema eesmärgi, näiteks eluaseme ostu jaoks, ei tähenda iseenesest, et olemasolevaid vahendeid ei võiks pidada tema toimetuleku tagamiseks kasutatavaks varaks. Toimetulekutoetus on viimane abimeede ning selle eesmärk on tagada minimaalsed vahendid esmavajaduste rahuldamiseks olukorras, kus inimene ei suuda neid tagada muude olemasolevate sissetulekute või kasutatava vara arvelt.

8) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige ei ole kohaliku omavalitsuse üksuse hinnangul muul viisil püüdnud enda ja oma perekonna materiaalsel olukorda parandada.

Suur osa KOV-e ei kasuta § 134 kaalutusotsuse tegemise võimalust, sest ei osata seda teha või kardetakse toetust vähendada või selle maksmisest keelduda.

KOV-idel on vaja asutusesiseselt kokku leppida, kuidas nemad antud paragrahvi sisustavad ja osa KOV-e on seda ka teinud. On ilmne, et kogu otsustamist ei ole mõistlik jätta ainult sotsiaaltöötajale, vaid KOV-is tuleb panna paika, kuidas seda meedet rakendada nii, et see võiks tõesti inimesi realselt abistada, motiveerida. Näiteks on inimene hädas võlgadega ega püüagi nendega tegeleda ja keeldub ka võlanõustamisteenusest, mida KOV talle pakub. Sellisel juhul oleks mõistlik inimesele selgitada tema enda vastutust (SÜS § 5) ning kohustust teha KOV-iga koostööd (SÜS § 9) oma olukorra parandamiseks. Kui see ei anna tulemust või ei täida eesmärki, võib olla mõistlik ühel hetkel vähendada toetust.

Samuti inimene, kes on töötukassas arvel, aga ei võta tööd vastu, keeldub KOV-i poolt pakutud heakorratööst, toimetulekuõppest vms meetmest, mis on suunatud toimetuleku parandamisele – ka siis võib olla mõistlik inimest rohkem survestada. Selle jaoks tuleb KOV-is paika panna raamistik ja jätta võimalus ka individuaalsete asjaolude arvesse võtmiseks.

Kardetakse, et inimesed pöörduvad kohtusse ja varasem praktika on näidanud, et kohus on otsustanud pigem inimese kasuks. Siinkohal tuleb rõhutada, et oluline on inimesele selgitada tema võimalusi ja kohustusi. Esimesel korral ehk pole mõistlik kohe toetuse maksmisest keelduda ega seda ka vähendada, aga inimesele tuleks selgitada, mida tal tuleb teha, mida toetuse maksmisel eeldatakse ja millised võivad olla tagajärjed kui tingimusi ei täideta. Kui inimene tingimusi ei täida, siis saab vähendada toetust ja seda ka haldusotsusel selgitada (lisaks õige paragrahvi valimisele).

9) isikule on määratud vanaduspension, aga isik on esitanud avalduse riikliku pensionikindlustuse seaduse § 25¹ alusel pensioni suuruse vähendamiseks või pensioni maksmise peatamiseks;

(5) Kohaliku omavalitsuse üksus ei või jätta toimetulekutoetust määramata käesoleva paragrahvi lõike 4 punktis 7 nimetatud põhjendusel, kui toimetulekutoetuse taotleja või tema perekonna kasutuses või omandis on ainult üks aastaringselt elamiseks kasutatav eluruum ning elamiseks, õppimiseks ja töötamiseks hädavajalikud esemed.

(6) Kohaliku omavalitsuse üksus maksab arvestatud toimetulekutoetuse summa kolme tööpäeva jooksul otsuse tegemise päevast arvates vastavalt sotsiaalseadustiku üldosa seaduse § 28 lõikele 3 või posti teel või sularahas, arvestades taotleja eelnevalt väljendatud vastavasisulist soovi.

SHS-ist tulenevatele tähtaegadele tuleb kindlasti tähelepanu pöörata nagu ka eelnevalt § 134 lg 2 käsitletud on.

SHS § 134 lg 6 ütleb, et KOV maksab arvestatud TTT kolme tööpäeva jooksul otsuse tegemise päevast arvates vastavalt SÜS §-le 28 või posti teel või sularahas, arvestades taotleja eelnevalt väljendatud vastavasisulist soovi. Sellest järeldub, et hüvitise saajal on subjektiivne õigus valida makseviisi SÜS § 28 lg 3 piires ning KOV peab seda soovi üldjuhul arvestama.

KOV ei saa keelduda maksmisest ainult põhjusel, et kontoomanik on kolmas isik (nt MTÜ). Keelduda saab üksnes toetuse määramisest SHS § 132 lg 7 või § 134 lg 4 alusel või juhul, kui SÜS § 28 lg 3 eeldused ei ole täidetud.

(7) Toimetulekutoetuse taotleja või tema perekonnaliige, kellele määratakse toimetulekutoetus eluasemekulude katmiseks, on kohustatud tagama nende tasumise ja seda ka tõendama.

TTT taotleja või tema perekonnaliige, kellele arvestatakse TTT-d eluasemekulude katmiseks, on kohustatud tagama nende tasumise ja nende tasumist ka tõendama. Toetuse maksmisel peab KOV veenduma, et toetust kasutatakse sihipäraselt Varem hüvitatud eluasemekulude tasumist tõendatakse üldjuhul järgmisel toimetulekutoetuse taotlemisel, esitades näiteks kontoväljavõtte või muud makset tõendavad dokumendid. Kuna taotleja esitab menetluses enda ja perekonnaliikmete kontoväljavõtted, on eluasemekulude tasumist sageli võimalik nende alusel kontrollida. Tõendamiskohustuse eesmärk on võimaldada KOV-il kontrollida, kas varasemalt hüvitatud kulud on tegelikult tasutud ning kas toetust on kasutatud sihtotstarbeliselt.

Riigikohtu 02.07.2026 otsuse nr 3-22-2592 järgi ei tohi toimetulekutoetuse saamine ega selle suurus sõltuda üksnes sellest, millisel tehnilisel viisil eluasemekulu tasuti. Sama majandusliku sisuga olukordi ei tohi lahendada erinevalt ainult põhjusel, kas kulu tasus taotleja ise, lähedane kandis raha taotlejale, lähedane tasus arve otse teenuseosutajale või KOV tasus arve toetuse arvelt. Määrav on kulu tegelik sisu, seos SHS-is nimetatud eluasemekuluga, kulu tasumise kohustus ning see, kas kulu on nõuetekohaselt tõendatud.

Toetuse saaja kohustus tagada eluasemekulude tasumine ja seda tõendada ei tähenda, et KOV võiks jätta kulu arvesse võtmata üksnes makse tehnilise vormi tõttu. KOV peab hindama, kas kulu tegelikult tekkis, kas see oli jooksva kuul tasumisele kuuluv või ahjukütte puhul põhjendatult järgnevate kuude kulu, kas see kuulub SHS § 133 lg 5 tähenduses arvesse võetavate eluasemekulude hulka ning kas tasumine või tasumise kohustus on tõendatud.

(8) Kui toimetulekutoetuse taotleja, kellele maksti eelmisel kuul toimetulekutoetust eluasemekulude katmiseks, ei ole neid kulusid tasunud, on kohaliku omavalitsuse üksusel õigus tasuda § 133 lõikes 5 nimetatud eluasemekulud toimetulekutoetuse taotleja eest isikule määratud toimetulekutoetuse arvelt.

§ 135. Riigieelarvest makstav täiendav sotsiaaltoetus

(1) Toimetulekutoetuse saajal, kelle kõik perekonnaliikmed käesoleva seaduse § 131 lõigete 7 ja 8 tähenduses on lapsed, on õigus saada koos toimetulekutoetusega täiendavat sotsiaaltoetust 15 eurot.

(2) Kui laps saab toimetulekutoetuse taotlemise kuul 18-aastaseks, loetakse teda käesoleva paragrahvi lõike 1 tähenduses lapseks.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud täiendavat sotsiaaltoetust maksab koos toimetulekutoetusega kohaliku omavalitsuse üksus riigieelarvest käesoleva seaduse § 156 lõike 1 alusel toimetulekutoetuse maksmiseks eraldatud vahenditest.